

ข่าวลวง: ข้อเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาลือออนไลน์ต่อรัฐบาล จากกรณีศึกษาของ 6 ประเทศ ใน 6 ทวีป

Received: 13 September 2023

Revised: 31 January 2024

Accepted: 21 April 2024

วัชระ จิรจิตติกาลกิจ*

ข่าวลวง คือปัญหาสำคัญในยุคปัจจุบันที่สื่อออนไลน์กลายเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารหลักซึ่งหลายประเทศพยายามหาวิธีแก้ไขเช่นเดียวกับประเทศไทย แต่วิธีการที่ใช้อาจจะยังไม่สำเร็จ ทำให้รัฐบาลควรพิจารณาถึงวิธีการอื่นเพิ่มเติม บทความวิชาการนี้ศึกษาพัฒนาการและความหมายของข่าวลวง วิธีแก้ปัญหาลือออนไลน์ของนานาชาติ ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ ออสเตรเลีย ฟินแลนด์ เกาหลี แคนาดาและบราซิล โดยการวิเคราะห์เอกสารเพื่อเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาลือออนไลน์ต่อรัฐบาลไทย ผลการศึกษาพบว่าข่าวลวงมีพัฒนาการ 4 ยุคตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและมีความหมายคือข้อมูลข่าวสารที่ไม่ใช่ข้อเท็จจริงซึ่งอาจผิด บิดเบือนหรือแฝงเจตนาร้ายของผู้ส่งสาร วิธีแก้ปัญหาลือแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่รัฐบาลใช้อำนาจรัฐและกลุ่มที่รัฐบาลให้อำนาจประชาชน แม้ยังไม่มีการศึกษาโดยตรงยืนยันว่าวิธีใดมีประสิทธิภาพสูงสุด แต่การประเมินผลโดยอ้อมจากการศึกษาเสรีภาพประจำปี บ่งชี้ว่ารัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยจะใช้วิธีแก้ปัญหาลือที่จำกัดเสรีภาพให้น้อยที่สุด การศึกษานี้จึงเสนอแนะว่ารัฐบาลไทยควรพิจารณาใช้วิธีแก้ปัญหาลือจากกลุ่มที่รัฐบาลให้อำนาจประชาชน เพื่อป้องกันการสร้างข่าวลวงจากปัจจัยการเมืองและเศรษฐกิจ รวมถึงภาพลักษณ์ความเป็นประชาธิปไตยของประเทศ โดยใช้หลายวิธีร่วมกันและทำงานร่วมกับภาคส่วนอื่น ได้แก่ สร้างความรู้เท่าทันสื่อให้ประชาชนและให้ช่วยตรวจสอบ จัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจ สนับสนุนสื่อมวลชนคุณภาพโดยให้อิสระและร่วมมือกับบริษัทเทคโนโลยี ซึ่งวิธีการเหล่านี้จะช่วยแก้ปัญหาลือได้ยั่งยืนมากกว่าในระยะยาว

บทความวิชาการ

บทคัดย่อ

คำสำคัญ

ข่าวลวง;
สื่อออนไลน์;
วิธีแก้ปัญหาลือ

* อาจารย์ประจำสาขาวิชานิติศาสตร์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร ติดต่อได้ที่:

jirathitikarn_v@silpakorn.edu

Fake News: Government Policy Recommendations from Case Studies in 6 Countries across 6 Continents

Received: 13 September 2023

Revised: 31 January 2024

Accepted: 21 April 2024

Vachara Jirathitikarnkij^{*}

Fake news is a major problem in the modern era, as online media has become the primary source of news. Many countries are trying to find solutions to the problem, including Thailand. However, the methods that the Thai government has been using so far may not be effective, and other approaches may need to be considered. This academic article studies the meaning and the development of fake news and how other countries have attempted to solve this problem in online media, including Singapore, Australia, Finland, Kenya, Canada, and Brazil, by analyzing documents to propose solutions to the Thai government. The study found that fake news has developed in four eras, corresponding to the progress of technology. It also found that fake news is defined as non-factual information which might be false, misleading, or intentionally harmful. There have been two main approaches to solving the problem of fake news: government intervention and empowerment of the people. No direct research has proved which approach is more effective, but an indirect assessment from the annual freedom index indicates that democratic governments would use the methods that restrict freedom as little as possible. This study, therefore, recommends that the Thai government consider using the methods that empower the people to prevent the creation of fake news from political and economic factors as well as for the country's democratic image. This can be done by using a combination of methods and cooperating with other sectors, which consist of educating people about media literacy and encouraging them to verify information, establishing task forces to combat fake news, supporting quality journalism by allowing independence, and collaborating with technology companies. These approaches should lead to more sustainable solutions in the long run.

Academic Article

Abstract

Keywords

fake news;
online media;
approaches

^{*} Lecturer, Department of Communication Arts, Faculty of Information and Communication Technology, Silpakorn University, e-mail: jirathitikarn_v@silpakorn.edu

1. บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีการสื่อสารมีบทบาทสำคัญเกือบทุกภาคส่วนซึ่งภายหลังการผสานรวมกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์จนกลายเป็นโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านโลกที่ผู้คนทั่วโลกต่างเชื่อมโยงถึงกันด้วยเทคโนโลยีสื่อใหม่ (McLuhan, 1962) บริบทเช่นนี้ได้ขยายอำนาจให้บุคคลสามารถแสดงออกซึ่งความคิดเห็นได้เสรีและแบ่งปันข้อมูลข่าวสารร่วมกันจนถูกหลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวัน

แนวคิดผลกระทบของสื่อเชื่อว่าสื่อมวลชนส่งผลกระทบต่อผู้รับสารได้ทั้งทางตรงและอ้อมโดยมีผลต่อความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรมซึ่งเชื่อมโยงกัน (Potter, 2012) โดย *ความรู้* คือจุดเริ่มต้นความสัมพันธ์นี้ ทำให้ *ความถูกต้อง* ของข่าวสารยิ่งสำคัญ เพราะการเปิดรับข่าวร้ายวันที่ถูกต้องก็น่าจะส่งผลให้ผลลัพธ์มีโอกาสถูกต้องตามไปด้วย แต่หากประชาชนเปิดรับข่าวเท็จก็อาจเป็นภัยคุกคามได้เช่นกัน เนื่องจากข่าวที่ผิดอาจส่งผลกระทบต่อ การตัดสินใจและพฤติกรรม โดยเฉพาะเรื่องการเมืองตั้งแต่การลงคะแนนเสียงไปจนถึงจุดยืนในประเด็นสาธารณะ ตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นอิทธิพลของข่าวลวง (Fake news) ได้ชัดคือกรณีเกิดเหตุจลาจลในอาคารรัฐสภา สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2021 จากการกล่าวอ้างที่ไม่มีหลักฐานว่าการเลือกตั้งปี 2020 มีการทุจริตซึ่งถูกเผยแพร่ผ่านสื่อหลายช่องทางโดยเฉพาะแพลตฟอร์มทวิตเตอร์ของอดีตประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ และคนอื่น จนเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิต 5 ราย เจ้าหน้าที่บาดเจ็บกว่า 140 นาย (Cohen, 2021) และก่อให้เกิดวิกฤตร้ายแรง ที่สุดนับตั้งแต่สงครามกลางเมือง เพราะเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่ระบอบประชาธิปไตยอเมริกันไม่ได้เปลี่ยนผ่านอำนาจอย่างสันติ (Stanford University, 2022)

การเปลี่ยนแปลงสังคมจากเทคโนโลยีที่ใช้อินเทอร์เน็ต (Digital disruption) ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมสื่อทั่วโลก ทำให้รูปแบบการบริโภคข่าวสารเปลี่ยนไป ผู้คนหันไปใช้สื่อออนไลน์มากขึ้น เนื่องจากมีเนื้อหาและช่องทางที่หลากหลายกว่า สื่อสังคมออนไลน์ที่ใช้งานได้ผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่จึงได้โอกาสในชีวิตประจำวัน กระทั่งผู้คนใช้สื่อเหล่านี้เป็นแหล่งข่าวสารหลักแทนที่สื่อดั้งเดิม (Globalwebindex, 2019) พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนี้ทำให้ข่าวลวงแพร่กระจายได้ง่ายขึ้น เพราะสื่อออนไลน์ไม่มีนายทวารข่าวสาร (Hopp, Ferrucci, & Vargo, 2020) ผู้ใช้สื่อไม่ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาก่อนส่งต่อ (Pennycook, et al., 2021) หรือส่วนหนึ่งเกิดจากระบบอัตโนมัติของสื่อเองที่เร่งแพร่กระจายข่าวลวง (Vosoughi, Roy, & Aral, 2018) กระทั่งปี 2019 นานาประเทศเริ่มวิตกกังวลในระดับสูงและพยายามหาวิธีจัดการที่เหมาะสม (McCarthy, 2019) อย่างไรก็ตาม *ข่าวลวง* ที่น่ากังวลในที่นี้ก็คือข้อมูลข่าวสารที่ไม่ใช่ข้อเท็จจริง แต่ถูกรายงานเสมือนเป็นข้อเท็จจริงที่มีประโยชน์สาธารณะในรูปแบบของข่าวโดยไม่จำกัดประเภทเนื้อหาผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ซึ่งผู้ส่งสารมีเจตนาที่จะใช้ข้อมูลที่ผิด (Misinformation) ข้อมูลที่บิดเบือน (Disinformation) หรือข้อมูลที่แฝงเจตนาร้าย (Malinformation) เพื่อสร้างข่าวลวงขึ้นและหวังผลลัพธ์จากการส่งต่อ ดังนั้น ความสำคัญของปัญหานี้จึงน่าจะอยู่ที่ความถูกต้องของเนื้อหาที่ถูกนำเสนอผ่านสื่อเป็นหลักขณะที่ช่องทางเผยแพร่อาจเป็นเรื่องรอง

สำหรับจำนวนผู้ใช้สื่อออนไลน์ของไทยเติบโตขึ้นทุกปีและพยายามใช้หลายวิธีเพื่อแก้ปัญหาเช่นกัน (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2565) ข้อเสนอแนะจำแนกได้ 4 กลุ่ม (เสาวภาคย์ รัตนพงศ์, 2563; เบญจวรรณ คุณวิโรจน์ลักษณ์, ศุภกิจ อิตติชัย, และอานนท์ ทับเที่ยง, 2563; สุนันทา แยมทัฬ และอริญญา ศิริผล, 2564) ดังนี้

1. จัดการโดยภาครัฐ ในฐานะหน่วยงานที่มีอำนาจตามกฎหมาย มีหน้าที่คือ 1) ลงโทษผู้กระทำผิด 2) ช่วยตรวจสอบข้อมูล 3) มีนโยบายแก้ปัญหาระยะยาว และ 4) มอบภารกิจให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ให้ความรู้ผู้รับสาร โดยผู้รับสารคือกลุ่มเป้าหมายของข่าวลงทำให้การพัฒนาศักยภาพมีความสำคัญ ดังนั้น ภาครัฐในฐานะผู้นำควรทำงานร่วมกับภาคส่วนอื่นเพื่อพัฒนาทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์ให้แก่ผู้รับสาร
3. จัดการโดยสื่อมวลชน บทบาทสำคัญขององค์กรสื่อคือการรักษาความน่าเชื่อถือผ่านการรายงานข่าวที่มีคุณภาพ ดังนั้น กองบรรณาธิการต้องตรวจสอบข้อมูลให้ถี่ถ้วนก่อนเผยแพร่สู่สาธารณะ
4. ใช้เทคโนโลยี บริษัทสื่อออนไลน์ควรช่วยคัดกรองข้อมูลในแพลตฟอร์ม โดยอาจใช้เทคโนโลยีตรวจจับหรือเทคนิคอื่น เพื่อให้สื่อออนไลน์ของไทยมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากขึ้น

รัฐบาลไทย (2565) รายงานว่าข่าวลงในสื่อออนไลน์มีจำนวน 517,965,417 ข้อความ แสดงว่าวิธีแก้ปัญหาข้างต้นอาจจะยังไม่สำเร็จและควรพิจารณาถึงวิธีการอื่นโดยเฉพาะจากประเทศที่ประสบปัญหาเดียวกันว่าใช้วิธีการอย่างไรและได้ผลลัพธ์อย่างไรก็อาจจะทำให้มีทางเลือกเพิ่มขึ้น โดยการศึกษาของวรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และพรชาสิริ กุหลาบ (2563) พบว่าแนวคิดทางสังคมการเมืองเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดวิธีแก้ปัญหาข่าวลงในสังคมนั้น โดยประเทศที่ยึดมั่นในประชาธิปไตยมักใช้ 5 วิธีร่วมกัน คือกฎหมายและการกำกับดูแล ความรู้เท่าทันสื่อ การช่วยตรวจสอบข้อเท็จจริง การพัฒนาคุณภาพสื่อมวลชนและความรับผิดชอบของเทคโนโลยี ส่วนแนวคิดอื่นมักใช้กฎหมายและการกำกับดูแลเป็นหลักซึ่งเสี่ยงต่อการละเมิดสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชน แต่ว่าภาพรวมการศึกษายังขาดเกณฑ์ที่ใช้พิจารณาความสำเร็จหรือผลลัพธ์ของการแก้ปัญหา ขณะที่สังคมไทยจำเป็นต้องทราบข้อมูลส่วนนี้ เพื่อใช้ตัดสินใจเลือกวิธีการที่อาจจะเหมาะสมมากกว่า

บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์เอกสารวิชาการรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาข่าวลงในสื่อออนไลน์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการและความหมายข่าวลง วิธีแก้ปัญหาข่าวลงในสื่อออนไลน์ของนานาชาติ และเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาที่น่าจะเหมาะสมเพื่อเป็นแนวทางต่อรัฐบาลไทยต่อไป

2. พัฒนาการและความหมายข่าวลง

การทราบพัฒนาการข่าวลงมีความสำคัญเพื่อเข้าใจถึงเจตนาของผู้เผยแพร่ในแต่ละช่วงเวลา ดังนี้

2.1 พัฒนาการของข่าวลง

ข่าวลงมีมาตั้งแต่ยุคโบราณเนื่องจากมนุษย์จำเป็นต้องพึ่งพาข่าวสารทำให้ผู้สร้างข่าวลงใช้ประโยชน์เพื่อหวังผลบางอย่าง (Burkhardt, 2017) ได้แก่

1. *ยุคก่อนสิ่งพิมพ์* ข่าวสารมักปนไปด้วยความเท็จโดยเฉพาะเรื่องการเมือง เช่น บันทึกศตวรรษที่ 6 ของจักรวรรดิไบแซนไทน์ (Byzantium) ซึ่งโปรโคปียุส (Procopius) ที่ปรึกษาของจักรพรรดิจัสติเนียนได้เริ่มโจมตีพระองค์ภายหลังการสิ้นพระชนม์ผ่านงานเขียนเพื่อสนับสนุนผู้นำคนใหม่ เอกสารนี้ถือเป็นตัวอย่างข่าวลงในยุคนั้นซึ่งโดยทั่วไปมักมีเจตนาทางการเมือง

2. ยุคหลังสิ่งพิมพ์ ผู้คนเริ่มอ่านออกเขียนได้ซึ่งกลายเป็นปัจจัยที่ช่วยให้สังคมต้องการข่าวสารมากขึ้น กระทั่งสิ่งพิมพ์ได้กลายเป็นธุรกิจที่นำไปสู่การเพิ่มขึ้นของข่าวลวงเพื่อสร้างรายได้หรือหวังผลทางการเมือง เช่น กรณีปีเอโตร อาเรติโน นักแต่งเรื่องของอิตาลีในศตวรรษที่ 15 ได้ขูกรรโชกทรัพย์กลุ่มขุนนางโดยใช้แผนพับที่ใส่ข้อมูลเท็จลงไป หรือในศตวรรษที่ 18 มีกลุ่มสำนักข่าวปลอมในธุรกิจสิ่งพิมพ์จำนวนมากที่มุ่งขายข่าวรายวันโดยไม่สนใจความถูกต้อง

3. ยุคสื่อมวลชน เวลาที่สื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์เริ่มมีบทบาทในชีวิตประจำวันของผู้คน ทำให้สื่อทั้งสองประเภทถูกใช้ทางการเมือง เช่น เดอะบารีเคดส์ (The barricades) รายการวิทยุของบีบีซีที่ออกอากาศเลียนแบบข่าวด่วนบรรยายว่าได้เกิดเหตุจลาจลใหญ่กลางกรุงลอนดอนจากกลุ่มผู้ประท้วง ซึ่งกลุ่มผู้ฟังต่างเชื่อกันใจว่าเป็นเรื่องจริงจนเกิดโกลาหล เมื่ออิทธิพลของสื่อเป็นที่ประจักษ์ คู่ขัดแย้งทุกฝ่ายในสงครามโลกและสงครามเย็นจึงใช้สื่อมวลชนสร้างข่าวลวง

4. ยุคสื่อออนไลน์ เมื่ออินเทอร์เน็ตมาถึง ข่าวสารยิ่งหลั่งไหลได้ท่วมท้น รวดเร็วและกว้างไกลกว่ายุคใดแต่ใช้ต้นทุนต่ำกว่า จนสื่อออนไลน์กลายเป็นผู้เล่นสำคัญในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะช่วงเว็บ 2.0 ที่สื่อสังคมออนไลน์มีพื้นที่ให้ผู้คนสามารถรายงานเหตุการณ์ได้เช่นสื่อมวลชน แต่กลับส่งต่อข่าวสารได้ง่ายกว่า และผู้สร้างเนื้อหาไม่ว่าเท็จหรือจริงจะมีรายได้ถ้ามีผู้เปิดรับเนื้อหานั้น ซึ่งคุณลักษณะของสื่อออนไลน์ที่กล่าวมานี้มีหลักการสำคัญคือใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตเพื่อนำเนื้อหาดิจิทัลที่สามารถโต้ตอบกันได้ในรูปแบบเว็บไซต์ บล็อก สื่อสังคมออนไลน์ อีเมลและเครื่องมือช่วยค้นหาไปสู่ผู้รับสาร (Govoni, 2004) โดยนิยามคำว่าสื่อออนไลน์นี้จะถูกใช้เป็นแนวทางศึกษาวิธีการแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ต่อไป

จากพัฒนาการข้างต้น อาจสรุปได้ว่าแม้สังคมจะเปลี่ยนไป แต่ปัญหาข่าวลวงก็ยังคงอยู่และรุนแรงขึ้นตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยี โดยเฉพาะในยุคสื่อออนไลน์ที่ข่าวสารสามารถส่งต่อกันได้รวดเร็วและกว้างไกลมากกว่ายุคใด จนผู้เผยแพร่ใช้ประโยชน์ทางการเมืองหรือทางธุรกิจ ขณะที่ข่าวลวงคืออะไรจะกล่าวถึงต่อไป

2.2 ความหมายและประเภทข่าวลวง

ข่าวลวง (Fake news) เป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานสองคำคือข่าว (News) และลวง (Fake) โดย ข่าวคือเรื่องราวที่ถูกสร้างขึ้นจากเหตุการณ์จริงโดยผู้สื่อข่าว เมื่อองค์กรสื่อมวลชนต้นสังกัดพิจารณาว่าสำคัญ ก็ให้ผู้สื่อข่าวนำมารายงานให้สังคมได้รับทราบ (Zelizer, 2005) คุณค่าของข่าวคือการช่วยเพิ่มศักยภาพให้กับทุกคนที่ได้รับข่าวนั้น (Kovach & Rosenstiel, 2021) ด้วยเหตุนี้ ข่าวในฐานะผลลัพธ์ของการสื่อสารมวลชนจึงถูกคาดหวังว่าต้องนำเสนออย่างอิสระ ถูกต้องและเชื่อถือได้ เพื่อให้ประชาชนใช้ตัดสินใจในประเด็นสาธารณะนั้นได้ด้วยตนเอง ถึงกระนั้นคำว่าข่าวจะไม่ถูกจำกัดด้วยรูปแบบที่ต้องบรรยายภาพเหตุการณ์เท่านั้น แต่อาจเป็นการวิเคราะห์แนวโน้มเหตุการณ์ด้วยข้อเท็จจริงก็ได้ (Tanikawa, 2017) ดังนั้น ข่าวจึงเป็นการนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงซึ่งสำคัญหรือน่าสนใจ โดยองค์กรสื่อมวลชนจะตัดสินใจเลือกให้ผู้สื่อข่าวไปขอสืบหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นนั้นมารายงาน เพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพของผู้รับสาร

ขณะที่คำว่า ลวง คือการสำเนา (Copy) การปลอมแปลง (Forged) การประดิษฐ์ (Counterfeit) ความไม่จริง (Unauthentic) การเลียนแบบ (Imitation) การหลอกลวง (Deceitful) และความไม่ซื่อสัตย์ (Dishonest) โดยมีเจตนาให้เข้าใจผิด (Misleading) หรือได้รับข้อมูลที่ผิด (Misinform) (Wardle, 2017) ซึ่งทั้งหมดเป็นความเท็จทั้งสิ้น เมื่อคำว่าข่าวและลวงรวมกัน ข่าวลวง จึงหมายถึงข่าวสารที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจผิด (Allcott &

Gentzkow, 2017) โดยใช้วิธีเลียนแบบเนื้อหาในสื่อมวลชน แต่ไม่ได้จัดการข้อมูลตามหลักสื่อมวลชน (Kavanagh & Rich, 2018) จากความหมายนี้อาจวิเคราะห์ว่าข่าวลวงน่าจะอยู่บนพื้นฐาน 2 ประการ คือเนื้อหานั้นเป็นเท็จหรือไม่กับผู้ส่งสารมีเจตนาอย่างไร จำแนกได้ 3 ประเภท (Canadian Centre for Cyber Security, 2022) ได้แก่ 1) ข้อมูลที่ผิด (Misinformation) คือข่าวสารที่ไม่ใช่ข้อเท็จจริง แต่ผู้ส่งสารเชื่อว่าเป็นจริงจึงเผยแพร่สู่ผู้รับสาร 2) ข้อมูลบิดเบือน (Disinformation) คือข่าวสารที่ผู้ส่งสารทราบว่าเป็นเท็จ แต่มีเจตนาเผยแพร่เพื่อหวังผลบางอย่าง และ 3) ข้อมูลแฝงเจตนาร้าย (Malinformation) คือข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริงแต่ไม่มีประโยชน์สาธารณะและผู้ส่งสารมีเจตนาบางอย่างจึงเผยแพร่สู่ผู้รับสาร

จากนิยามข้างต้นอาจสรุปว่าข่าวลวงคือข่าวสารที่ถูกนำเสนอเสมือนเป็นรายงานข่าวแต่ไม่ใช่ข้อเท็จจริง ซึ่งเกิดจากเจตนาของผู้ส่งสารหรือเป็นข้อเท็จจริงที่ไม่มีประโยชน์สาธารณะ แต่ผู้ส่งสารหวังผลบางอย่างจากข้อมูลนั้น ประกอบด้วยข้อมูลที่ผิด ข้อมูลบิดเบือนและข้อมูลแฝงเจตนาร้าย ซึ่งความหมายนี้จะถูกใช้เป็นแนวทางศึกษาวิธีการแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ต่อไป

2.3 การศึกษาวิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์

งานวิจัยส่วนหนึ่งระบุว่าการแพร่กระจายข่าวลวงไม่ว่าจะเป็นข้อมูลที่ผิด ข้อมูลบิดเบือนหรือข้อมูลแฝงเจตนาร้ายนั้นค่อนข้างชัดเจนว่ามีอยู่มากมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสื่อออนไลน์ซึ่งข้อมูลที่สร้างปัญหาเหล่านี้มักถูกเผยแพร่ผ่านแพลตฟอร์มต่างๆ ทั้งสื่อสังคมออนไลน์ เว็บไซต์ วิดีโอ และแอปพลิเคชันส่งข้อความยอดนิยมของแต่ละสังคม (Marwick, 2018) ในขณะเดียวกันข้อมูลเหล่านี้ยังถูกเข้าถึงได้ง่ายผ่านเครื่องมือช่วยค้นหา เช่น กูเกิล เซิร์ช (Google search) ที่ผลการค้นหาจะถูกดันขึ้นมาโดยระบบจัดอันดับของแพลตฟอร์มอัตโนมัติ ซึ่งบางครั้งจะสร้างรายได้จากโฆษณาให้แก่ผู้สร้างเนื้อหาอีกด้วย เรื่องนี้ถือว่ามีความเสี่ยงสูงมากที่ระบบเชิงเทคนิคของสื่อออนไลน์จะเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถขยายปัญหาข่าวลวงให้เลวร้ายลงไป เพราะระบบอัตโนมัติจะสร้างแรงจูงใจให้กับผู้สร้างข่าวให้ต้องการสร้างข่าวลวงเพื่อให้เกิดรายได้จากการมีผู้เข้าถึงเนื้อหา

วงการวิชาการต่างวิตกกังวลเรื่องนี้และพยายามช่วยหาวิธีแก้ปัญหาผ่านการประยุกต์ใช้ผลวิจัยซึ่งนักวิจัยพยายามทำความเข้าใจถึงแรงกระตุ้นเบื้องหลังของทั้งผู้สร้างและผู้บริโภคสื่อ โดยนำผลการศึกษา มาปรับใช้กับเทคโนโลยี โดยหวังว่าจะช่วยกำกับพฤติกรรม的开รับข่าวลวงของผู้คน ถึงกระนั้นพอร์กอมิ (Pourghomi, 2020) ยอมรับว่าการแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ยังคงท้าทายและเปิดกว้างให้ต้องมีการศึกษาต่อไปเรื่อยๆ เพื่อให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงและเสนอวิธีแก้ปัญหาจากงานวิจัยไว้ 4 วิธีที่โดดเด่น แม้ส่วนหนึ่งอาจใกล้เคียงกับที่บริษัทเทคโนโลยีได้ดำเนินการอยู่แล้ว ดังนี้

1. การใช้ปัญญาประดิษฐ์และการเรียนรู้ของเครื่อง (Machine learning) พบว่า งานวิจัยหลายชิ้นล้วนสนับสนุนว่าปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) และภาษาคอมพิวเตอร์ (Machine Language: ML) น่าจะเป็นคำตอบที่ช่วยลดการแพร่กระจายข่าวลวงในสื่อออนไลน์ได้ เนื่องจากพร้อมที่จะปฏิบัติงานตลอดเวลา โดยงานวิจัยกลุ่มภาษาศาสตร์ (Lexical field) พบคำตอบสอดคล้องกันว่า ข่าวของสื่อมวลชนก็ถือการใช้ภาษาร้อยเรียงเป็นชุดเพื่อกล่าวถึงเรื่องราวหนึ่งๆ ซึ่งข่าวลวงมักมีโครงสร้างภาษาที่ผิดปกติทั้งความคลุมเครือของคำศัพท์ คำกริยาและไวยากรณ์ที่ไ้รวมถึงมีความซับซ้อนของเรื่องราวที่น้อยกว่าซึ่งต่างจากข่าวข้อเท็จจริง (Choy & Chong, 2018; Richards & Gross, 2000) ดังนั้น การใส่ข้อมูลกลุ่มคำและภาษาที่น่าสงสัยไว้ในฐานข้อมูลก็น่าจะช่วยให้การตรวจจับข่าวลวงโดยเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เป็นไปได้มีประสิทธิภาพ

2. การให้ความรู้มวลชน คือรากฐานสำคัญของการต่อสู้กับข่าวลวงในระยะยาวโดยผู้รับสารจำเป็นต้องเพิ่มความรู้ในตัวเองด้วย โดยไม่หวังแต่พึ่งพาเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว ซึ่งการศึกษาของเบิร์คฮาร์ดท์ (Burkhardt, 2017) สนับสนุนเรื่องนี้ว่าความรู้ของมวลชนที่สำคัญแบ่งออกได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) ความเข้าใจในเทคโนโลยีว่ากลไกจัดอันดับของเครื่องมือค้นหาทำงานอย่างไร ใครที่ควรเลือกเป็นเพื่อนทางออนไลน์ วิธีใช้เครื่องมือช่วยคัดกรองเนื้อหาและวิธีรายงานบอท (Bots) ที่พบ 2) ความรู้ในวิธีประเมินข่าว โดยต้องอ่านมากกว่าการพาดหัว และสามารถระบุความน่าเชื่อถือรวมถึงข้อความที่น่าสงสัยได้ และ 3) ความรู้ในวิธีตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยสามารถนำข่าวที่สงสัยไปตรวจสอบกับเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องและค้นข้อมูลทางเลือกอื่น รวมถึงรู้วิธีใช้ประโยชน์จากหน่วยงานเชี่ยวชาญให้ช่วยตรวจสอบ โดยการศึกษาของอับดุลลาห์และคณะ (Abdullah et al., 2014) สรุปความสำคัญของเรื่องนี้ว่าความรู้มวลชนคือหัวใจของการแก้ปัญหาข่าวลวง ดังนั้น ผู้รับสารควรได้รับความรู้ใหม่และให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อมูลก่อนการแบ่งปันเสมอ

3. การใช้เครื่องมือกึ่งอัตโนมัติ (Semiautomated tools) พบจากการศึกษาของเบอร์เกิล (Berghel, 2017) ที่แนะนำว่าในการแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์นั้นควรมีเครื่องมือช่วยอำนวยความสะดวกต่อการตรวจสอบและใช้งานง่าย เพื่อให้ผู้ใช้สื่อสามารถทราบผลลัพธ์ได้รวดเร็ว ซึ่งการศึกษาของซาฟิเอ็ดดีน, มัสรีและพอร์กอมี (Safieddine, Masri & Pourghomi, 2016) ก็สนับสนุนประเด็นนี้จนนำไปสู่การพัฒนาระบบกึ่งอัตโนมัติที่ใช้งานได้จริงหรือที่เรียกว่าปุ่มยืนยันความถูกต้องแบบคลิกขวา (Right-Click-Authenticate button: RCA) เมื่อผู้ใช้สื่อคลิกขวามบนส่วนหนึ่งของเนื้อหา ก็จะทราบว่าข่าวนี้เคยปรากฏจากที่ไหนมาก่อนหรือไม่และถูกต้องเพียงใด ซึ่งวิธีการนี้นักจะช่วยให้ผู้ใช้สื่อเข้าถึงข่าวสารที่ถูกต้องเพิ่มขึ้นได้

4. การใช้วิธีผสมผสาน (Hybrid approaches) ปรากฏในคำแนะนำจากการศึกษาของรุชานสกี, ซอ และหลิว (Ruchansky, Seo & Liu, 2017) ที่เสนอว่าวิธีตรวจจับข่าวลวงที่น่าจะดีกว่าวิธีอื่นที่กล่าวมาคือวิธีการยืนยันสามขั้นตอนหรือซีเอสไอ (CSI approach) ที่กระบวนการประกอบด้วย 1) การจับภาพ (Capture) โดยให้ระบบระบุคุณลักษณะหลักของเนื้อหาและปักป้ายผ่านระบบคอมพิวเตอร์แบบวนซ้ำเพื่อทำความเข้าใจรูปแบบเนื้อหา 2) การให้คะแนน (Score) โดยให้ระบบประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งสารจากที่มาและการเดินทางจากนั้น 3) การผนวกรวม (Integrate) โดยนำข้อมูลจากทั้งวิธีที่ 1) และ 2) มาวิเคราะห์และจัดอันดับว่าเนื้อหานี้เป็นข่าวลวงหรือไม่ อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้ยังคงต้องพึ่งพาความรู้ของมนุษย์เพื่อตัดสินใจขั้นสุดท้าย ซึ่งทำให้การศึกษาเชื่อว่าการผสมผสานวิธีการจากทั้งระบบคอมพิวเตอร์และความรู้ของมนุษย์โดยไม่พึ่งพาเพียงระบบใดมากเกินไปก็น่าจะเป็นทางออกของการแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ได้ดีที่สุด

การศึกษาวิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์จากงานวิจัยข้างต้นนี้จะเห็นว่านักวิจัยพยายามที่จะศึกษาถึงวิธีการต่อสู้กับข่าวลวงในสื่อออนไลน์โดยได้ผลลัพธ์ที่ดีและน่าสนใจ ทั้งวิธีแก้ปัญหาระยะสั้นจากการใช้เครื่องมือกึ่งอัตโนมัติ เช่น ปัญญาประดิษฐ์และภาษาคอมพิวเตอร์ รวมถึงวิธีแก้ปัญหาระยะยาวจากการศึกษาแรงจูงใจเบื้องหลังการแพร่กระจายข่าวลวงโดยวิธีการให้ความรู้ประชาชน อย่างไรก็ตาม ประเด็นสำคัญคือไม่มีวิธีการใดที่จะหยุดยั้งข่าวลวงในสื่อออนไลน์ได้เด็ดขาด และปัญหานี้ก็มีแนวโน้มว่าจะทวีความรุนแรงและซับซ้อนเพิ่มมากขึ้นอีกในอนาคต ดังนั้น การกิจสำคัญก็คือการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับข่าวลวงในสื่อออนไลน์อย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีและให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ปรับตัวและสร้างสรรค์ รวดเร็วเท่าทันกับบรรดากลุ่มผู้เผยแพร่ข่าวลวงต่อไป ทั้งนี้ วิธีแก้ปัญหข่าวลวงจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามที่กล่าวมาน่าจะเป็นวิธีการพื้นฐานส่วนหนึ่งที่นานาชาติเลือกใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ภายในประเทศของตนควบคู่กับวิธีการอื่น ส่วนจะประกอบด้วยวิธีการใดบ้างนั้นจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

3. วิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ของนานาชาติ

บทความวิชาการนี้ต้องการทราบรูปแบบมาตรฐานของวิธีการแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ของประเทศต่างๆ โดยใช้การวิเคราะห์เอกสารและหลักฐานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อยืนยันว่านานาชาติได้ใช้วิธีการแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ตามผลการศึกษาที่ได้อย่างแท้จริง เพื่อนำคำตอบที่ได้มาใช้เป็นข้อมูลแนวทางในการให้ข้อเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาที่น่าจะเหมาะสมเพิ่มเติมกับรัฐบาลไทยต่อไป อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประเทศที่พยายามแก้ไขปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์มีจำนวนมากจนไม่สามารถดำเนินการศึกษาได้ทั้งหมด ดังนั้น เพื่อกำหนดกรอบการศึกษาให้มีความชัดเจนและเป็นกลางในการเลือกกรณีศึกษา จึงประยุกต์ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างพร้อมให้เหตุผลตามแนวทางของการวิจัย โดยการเลือกประเทศกรณีศึกษามีขั้นตอนคือ 1) ศึกษาประชากรที่มีรายงานว่าได้ต่อสู้กับข่าวลวงในสื่อออนไลน์พบจำนวน 52 ประเทศ (Poynter Institute, 2021) 2) กำหนดกรอบการสุ่มตัวอย่างจากการทบทวนวรรณกรรม ยังไม่ปรากฏงานวิชาการที่จัดอันดับประเทศที่มีวิธีจัดการข่าวลวงในสื่อออนไลน์ดีที่สุดโดยตรง ทำให้การศึกษาต้องเริ่มต้นจากตัวแปรอื่น พบว่าการเปิดรับข่าวลวงในสื่อออนไลน์มีผลต่อความเชื่อมั่นในข่าวสารของสื่อมวลชน หมายความว่ายิ่งผู้รับสารเปิดรับข่าวลวงในสื่อออนไลน์สูงก็จะส่งผลให้มีความเชื่อมั่นในข่าวสารของสื่อมวลชนต่ำ (Ognyanova, Lazer, Robertson, & Wilson, 2020) จากความสัมพันธ์นี้ จึงนำความเชื่อมั่นของผู้รับสารมาใช้เป็นตัวแปรเริ่มต้น เพื่อศึกษาย้อนกลับไปยังวิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ที่ดี เพราะประเทศที่ประชาชนเชื่อมั่นในสื่อมวลชนสูงก็น่าจะเปิดรับข่าวลวงในสื่อออนไลน์ต่ำในทางกลับกัน 3) สุ่มตัวอย่างเจาะจงประเทศที่ประชาชนเชื่อมั่นในข่าวสารของสื่อมวลชนสูงสุดในแต่ละทวีป (Reuters Institute, 2021) จำแนกพื้นที่ตามสำนักงานราชบัณฑิตยสภา (2552) ได้กรณีศึกษา 6 ประเทศ ได้แก่ สิงคโปร์ (เอเชีย) ออสเตรเลีย (โอเชียเนีย) ฟินแลนด์ (ยุโรป) เคนยา (แอฟริกา) แคนาดา (อเมริกาเหนือ) และบราซิล (อเมริกาใต้) โดยมีวิธีการแก้ปัญหาดังนี้

3.1 วิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ของ 6 ประเทศ

การศึกษาวิธีแก้ปัญหาข่าวลวงจะเริ่มต้นจากพิจารณาบริบทของประเทศนั้นๆ จากนั้นจึงให้รายละเอียดวิธีการแก้ปัญหาลำดับ โดยมีรายละเอียดพอสังเขป (Poynter Institute, 2021) ดังนี้

3.1.1 ประเทศสิงคโปร์

รัฐบาลพรรคกิจประชาชนได้ปกครองประเทศสิงคโปร์มาตั้งแต่ปี 1965 ปัจจุบันนำโดยนายลี เซียนลุง นายกรัฐมนตรีที่มีอำนาจกำกับดูแลสื่อมวลชนและตัดสินใจได้ว่าจะให้สื่อต่างประเทศเข้ามาเผยแพร่เนื้อหาหรือไม่ ขณะที่สื่อมวลชนภายในมี 2 กลุ่ม คือมีเดียคอร์ปซึ่งรัฐบาลร่วมทุนและสิงคโปร์เพรสโฮลดิ้งส์ หรือสื่อเอกชนที่รัฐบาลสามารถแต่งตั้งคณะกรรมการบริษัทได้ หมายความว่าเนื้อหาในสื่อมวลชนทั้งหมดต่างถูกรัฐบาลควบคุมทั้งสิ้น นอกจากนี้ รัฐบาลยังจัดตั้งองค์กรกำกับดูแลและบังคับใช้กฎหมายต่อสื่อมวลชนโดยตรงขึ้นอีก ชื่อว่า Infocomm Media Development Authority (IMDA) ทำให้รัฐบาลสามารถควบคุมการสื่อสารได้ค่อนข้างเบ็ดเสร็จ จนกระทั่งสื่อมวลชนมีเสรีภาพต่ำมากและต้องเซ็นเซอร์ตัวเอง (Reporters Without Borders, 2022e) จากบริบทการเมืองที่อำนาจกระจุกอยู่ในมือกลุ่มคนส่วนน้อยและสืบทอดกันมาเช่นนี้ทำให้สิงคโปร์ใช้วิธีแก้ปัญหาข่าวลวงเข้มงวด ดังนี้

1. ใช้กฎหมาย รัฐบาลดำเนินการจริงตั้งแต่มีนาคม 2018 (Singapore Legal Advice, 2024) โดยจัดตั้งคณะกรรมการศึกษาข่าวลวงเพื่อหาวิธีแก้ปัญหาที่ดี จนนำไปสู่การออกพระราชบัญญัติคุ้มครองจากความเท็จและการชักจูงทางออนไลน์ (Protection from Online Falsehoods and Manipulation Act) ในปี 2019 ทำให้การส่งต่อข่าวลวงในสื่อออนไลน์เป็นเรื่องผิดกฎหมายซึ่งรวมถึงในกล่องข้อความส่วนตัว พระราชบัญญัตินี้ถือเป็นกฎหมายต่อสู้ข่าวลวงในสื่อออนไลน์ที่ครอบคลุมมากที่สุดในโลกและอนุญาตให้รัฐบาลสามารถลบเนื้อหาเองได้ ซึ่งองค์กรระหว่างประเทศต่างไม่เห็นด้วยเพราะเจตนารมณ์ของกฎหมายค่อนข้างส่งผลกระทบต่อเสรีภาพประชาชน

2. รมรณรงค์เท่าทันสื่อ คณะกรรมการศึกษาข่าวลวงแนะนำให้รัฐบาลร่วมมือกับองค์กรตรวจสอบข้อเท็จจริง (Fact-checking organizations) สำนักข่าวและอุตสาหกรรมสื่อ (Industry partners) เพื่อช่วยกันนำเสนอข้อมูลหักล้างและให้ความรู้กับประชาชน ทำให้รัฐบาลจัดตั้งฐานข้อมูลใหม่ 2 แหล่งเพื่อให้ประชาชนใช้ตรวจสอบข้อมูลได้ง่าย ได้แก่ 1) โมดูลสัมมนาหรือหน่วยการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจในข่าวลวงและผลกระทบที่มีต่อความปลอดภัยและสังคม 2) คู่มือคำแนะนำด้านความปลอดภัย (Security advisory booklet) ที่ให้รายละเอียดวิธีการตอบสนองต่อข่าวลวงและภัยคุกคามอื่นที่คล้ายคลึงกัน (Lee, 2019)

3.1.2 ประเทศออสเตรเลีย

โดยทั่วไปออสเตรเลียปกครองในระบอบประชาธิปไตยและให้สัตยาบันในกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมือง รวมถึงให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชนไว้ แต่ผู้นำประเทศค่อนข้างใกล้ชิดกับกลุ่มผู้บริหารบริษัทสื่อยักษ์ใหญ่จนส่งผลถึงความเป็นอิสระ เช่นเดียวกับปัญหาการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารสื่อสาธารณะเพื่อกำกับดูแลบรรษัทกระจายเสียงและแพร่ภาพ (Australian Broadcasting Corporation) ที่มีคำถามถึงความโปร่งใสเช่นกัน ในปี 2021 คณะกรรมการวิสามัญได้กล่าวยืนยันเรื่องนี้ว่าวัฒนธรรมการไม่เปิดเผยความลับนั้นมีอยู่จริงและเริ่มเติบโตขึ้น เพื่อกดดันให้สื่อไม่นำเสนอเรื่องราวบางอย่าง ดังนั้น วิสามัญจึงเรียกร้องให้รัฐบาลรีบแก้ไขปัญหาเพื่อปกป้องสิทธิได้รับรู้ของประชาชน

สำหรับธุรกิจสื่อมวลชนภายในประเทศนั้น พบว่าสื่อออสเตรเลียมีลักษณะผูกขาดมากที่สุดในโลก โดยสื่อเอกชนยักษ์ใหญ่มี 2 กลุ่ม คือไนน์เอ็นเตอร์เทนและนิวส์คอร์ป แต่กลับครอบครองพื้นที่ข่าวมากกว่า 2 ใน 3 การกระจุกตัวนี้ส่งผลต่อการทำหน้าที่สื่อเพื่อสังคม เพราะสื่อเอกชนมักมุ่งที่ผลกำไรมากกว่า เช่นเดียวกับสื่อท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบจนหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นกว่า 150 ฉบับต้องปิดตัวลง ซึ่งส่งผลต่อการเข้าถึงข่าวสารของประชากรต่างจังหวัด อย่างไรก็ตาม แม้ผู้สื่อข่าวจะไม่ต้องเผชิญกับการคุกคามและการเซ็นเซอร์เนื้อหา แต่การทำหน้าที่สื่อก็ยังคงเปราะบางจากปัญหาการกระจุกตัวสูง ผสมกับแรงกดดันทางการเมือง จนเป็นอันตรายต่อการรายงานข่าวเพื่อสาธารณะ (Reporters Without Borders, 2022d) จากบริบททางสังคมการเมืองที่อาจมีปัญหาอยู่บ้าง แต่ออสเตรเลียซึ่งปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญกับพลเมืองและสื่อมวลชน จึงแก้ปัญหาข่าวลวงโดยเลือกใช้วิธีผสมความร่วมมือของหลายหน่วยงานร่วมกัน (Parliament of Australia, 2019) ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจ โดยรัฐสภาเสนอว่าการแก้ปัญหาข่าวลวงเพิ่งอยู่ในช่วงเริ่มต้น ดังนั้น รัฐบาลควรจัดตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ปัญหานี้โดยตรง โดยให้กระทรวงมหาดไทยกำกับดูแลและบังคับใช้พระราชบัญญัติความมั่นคงแห่งชาติฉบับแก้ไข 2018 ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการจารกรรมและการแทรกแซงจากต่างประเทศ โดยมีภารกิจหลักคือป้องกันข่าวลวงเรื่องการเลือกตั้ง จัดการข้อมูลที่น่าสงสัยจากต่างประเทศ ให้คำแนะนำต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อสร้างความโปร่งใสและปกป้องประชาชนจากข่าวลวง หรือกล่าวได้ว่า

คณะกรรมการชุดนี้จะทำหน้าที่กำกับดูแลเฉพาะข้อมูลที่น่าสงสัยจากต่างประเทศเท่านั้น โดยไม่ข้องเกี่ยวกับข่าวสารที่ไหลเวียนอยู่ภายในประเทศแต่อย่างใด

2. ทรนงศ์รู้เท่าทันสื่อ คณะกรรมการการเลือกตั้ง (Australian Electoral Commission) จัดทำโครงการรณรงค์ในสื่อออนไลน์เพื่อสร้างความรู้เท่าทันสื่อให้แก่ประชาชน เพื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งตรวจสอบข้อมูลก่อนลงคะแนน และพัฒนาระบบอัลกอริทึมที่ช่วยคัดกรองข้อมูลเท็จในสื่อออนไลน์ที่อาจขัดต่อกฎหมาย เพื่อแจ้งเตือนประชาชนอีกทางหนึ่ง

3. สันับสนุนสื่อมวลชนคุณภาพ วุฒิสภาจัดตั้งคณะกรรมการว่าด้วยวารสารศาสตร์เพื่อสาธารณะ (Committee on the Future of Public Interest Journalism) เพื่อจูงใจให้สื่อมวลชนกลับมาทำหน้าที่เพื่อสังคม โดยให้ทุนสนับสนุนและให้เวลาออกอากาศแก่สื่อที่รายงานข่าวเพื่อสาธารณะ เพื่อช่วยป้องกันไม่ให้อุตสาหกรรมสื่อดิจิทัลมุ่งหาผลกำไรมากเกินไป

4. ตรวจสอบสื่อออนไลน์ คณะกรรมการการแข่งขันและผู้บริโภค (Australian Competition and Consumer Commission) ได้ศึกษาผลกระทบของสื่อออนไลน์ที่มีต่อรายงานข่าวพบว่าแรงจูงใจทางธุรกิจ พิดข่าวที่ผสมกันระหว่างข้อเท็จจริงกับความคิดเห็น และลำดับข่าวจากพฤติกรรมผู้ใช้งานคือปัจจัยที่ก่อให้เกิดข่าวลวง จึงเสนอว่าสื่อมวลชนควรให้ข้อมูลผู้ใช้สื่อถึงที่มา จัดอันดับความน่าเชื่อถือของเนื้อหา และปรับปรุงคุณภาพรายงานข่าวเพิ่มเติม ก็จะช่วยให้อินเทอร์เน็ตโปร่งใสมากขึ้น

5. ให้สื่อมวลชนกำกับดูแลกันเอง รัฐบาลอนุญาตให้สื่อมวลชนใช้แนวคิดการกำกับดูแลร่วมกัน โดยให้องค์กรวิชาชีพช่วยกำกับดูแลเนื้อหาและกำหนดมาตรฐานการทำงาน แก้ไขเรื่องร้องเรียน ออกแถลงการณ์ที่เกี่ยวข้อง และตรวจสอบข้อเท็จจริงร่วมกัน เพื่อให้ประชาชนมั่นใจว่าจะได้รับข่าวสารที่ถูกต้อง

3.1.3 ประเทศฟินแลนด์

โดยทั่วไปฟินแลนด์คือหนึ่งในไม่กี่ประเทศที่สื่อมวลชนมีเสรีภาพแท้จริง พัฒนาการนี้เริ่มตั้งแต่ปี 1766 ที่กฎหมายห้ามเซ็นเซอร์สื่อฉบับแรกของโลกได้ถูกประกาศใช้ กระทั่งรัฐธรรมนูญปัจจุบันก็ยังคงให้การปกป้องอยู่ โดยอนุญาตให้สื่อสามารถเข้าถึงเอกสารของราชการได้ และการลงโทษรวมถึงการเปิดเผยแหล่งข่าวจะกระทำไม่ได้โดยศาลเท่านั้น ส่วนการกำกับดูแลสื่อถือเป็นหน้าที่ของสภาการสื่อมวลชนแห่งชาติที่เป็นอิสระ เพราะการแทรกแซงสื่อมวลชนคือสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ในประเทศนี้ ด้วยเหตุนี้ สื่อมวลชนส่วนใหญ่จึงมีอิสระ เว้นเพียงบริษัทกระจายเสียงและแพร่ภาพ (YLE) ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ

ขณะที่ภูมิทัศน์สื่อมวลชนพบว่าแม้ฟินแลนด์จะมีประชากรน้อยและมีความแตกต่างสูงเรื่องภาษา แต่สื่อมวลชนก็สนองความต้องการเหล่านี้ได้ค่อนข้างครบถ้วน นำโดยบริษัทกระจายเสียงและแพร่ภาพขั้วต้นที่มีรายการเพื่อผู้ชมเกือบครึ่งหนึ่ง ส่วนสื่อเอกชนและสื่อดิจิทัลก็เติบโตขึ้นทุกปี เช่นเดียวกับสื่อท้องถิ่นที่มีเนื้อหาเพื่อชนกลุ่มน้อย จนทำให้เครือข่ายสังคมค่อนข้างเข้มแข็ง ถึงกระนั้นปัญหาที่พบคือสื่อมวลชนไร้สังกัด (Freelance) ยังคงมีสถานะเปราะบางและถูกคุกคามโดยกฎหมาย ทำให้สหภาพผู้สื่อข่าวจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือส่วนนี้ เพื่อให้สื่อไร้สังกัดสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างอิสระเช่นกัน (Reporters Without Borders, 2022f) จากบริบทที่ให้ความสำคัญกับสื่อมวลชนและผู้รับสารทุกกลุ่ม ทำให้ฟินแลนด์ใช้วิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ (Nordic Council of Minister, 2018; Henley, 2020) ดังนี้

1. สร้างความรู้เท่าทันสื่อ รัฐบาลมีวิสัยทัศน์ว่าการแก้ปัญหาข่าวลวงควรเริ่มตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาล จึงมุ่งพัฒนาแบบเรียนให้มีคุณภาพร่วมกับองค์กรไม่แสวงหากำไรและถ่ายทอดสู่คุณครูเพื่อใช้สอนแก่เด็กรวมถึงเยาวชน เพื่อให้มีความรู้พื้นฐาน ทักษะในการคิดวิเคราะห์และทัศนคติที่ถูกต้อง

2. ให้ประชาชนตรวจสอบ ในยุคสื่อออนไลน์ประชาชนมีเครื่องมือมากมายที่ช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข่าวสารได้ ซึ่งส่งผลให้สื่อมวลชนต้องรับผิดชอบอย่างมืออาชีพมากขึ้น ถ้าไม่ต้องการถูกลงโทษจากกฎหมายหรือสังคม

3. ให้สื่อมวลชนช่วยตรวจสอบ โดยทั่วไปผู้สื่อข่าวฟินแลนด์มีขั้นตอนในการตรวจสอบข้อมูล ได้แก่ 1) ประชุมกองบรรณาธิการเพื่อหาจุดอ่อน 2) สร้างภาพรวมของข่าวให้เป็นเรื่องเล่า 3) ตรวจสอบข้อเท็จจริงขั้นสุดท้ายโดยทีมผู้สื่อข่าว และ 4) นำข้อมูลที่เรียบเรียงแล้วให้แหล่งข่าวช่วยตรวจสอบก่อนเผยแพร่

4. ใช้จริยธรรมสื่อมวลชน โดยสื่อมวลชนมีแนวคิดว่าการมีช่องทางเปิดกว้างให้ประชาชนทุกกลุ่มร่วมตรวจสอบเนื้อหา และยินดีแก้ไขเพื่อให้ข่าวสารมีความถูกต้องมากที่สุด

3.1.4 ประเทศเคนยา

แม้รัฐธรรมนูญปี 2010 ได้รับรองสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชนไว้และภูมิทัศน์สื่อก็หลากหลายและเติบโต แต่สื่อมวลชนเคนยาก็ยังมีปัญหาน่ากังวล (Reporters Without Borders, 2022a) คือ 1) สื่อจำนวนมากถูกบริหารโดยนักการเมืองทำให้ต้องเซ็นเซอร์ตัวเอง 2) แม้รัฐธรรมนูญจะรับรองสิทธิเสรีภาพสื่อมวลชนไว้ แต่กฎหมายอื่นกว่า 20 ฉบับมีเจตนาควบคุมสื่อด้วยบทลงโทษรุนแรง 3) การเข้าถึงข้อมูลราชการเป็นเรื่องยากและรัฐบาลก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับคดีการละเมิดผู้สื่อข่าว และ 4) ปัญหาเศรษฐกิจส่งผลให้ผู้สื่อข่าวกว่า 300 คนถูกเลิกจ้างและรายการข่าวถูกแทนที่ด้วยรายการเพลง

จากบริบทสังคมที่ค่อนข้างละเลยความสำคัญของสื่อมวลชน ทำให้เคนยาแก้ปัญหาข่าวลวงโดยบังคับใช้กฎหมายเป็นหลัก (Poynter Institute, 2021) ดังที่นายอูซุรุ เคนยัตตา ประธานาธิบดีได้ลงนามในร่างกฎหมายฉบับวันที่ 16 พฤษภาคม 2018 เพื่อให้นิยามอาชญากรรมทางไซเบอร์ 17 ประเภท ซึ่งรวมถึงการปลอมแปลงข้อมูลคอมพิวเตอร์และการสร้างหรือตัดต่อข้อมูลเท็จ โดยผู้ที่เจตนาส่งต่อจะถูกปรับสูงสุด 50,000 ดอลลาร์หรือจำคุกไม่เกิน 2 ปี แม้กลุ่มนักวิชาชีพและสมาคมนักกฎหมายจะเรียกร้องให้รัฐสภาทำการทบทวนว่ากฎหมายดังกล่าวจะไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพประชาชน แต่ก็ไม่อาจยับยั้งการประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ได้

3.1.5 ประเทศแคนาดา

โดยทั่วไปสื่อมวลชนแคนาดาค่อนข้างมีอิสระและปลอดภัย เนื่องจากรัฐบาลมีจุดยืนว่าเสรีภาพสื่อมีความสำคัญต่อประชาธิปไตย ดังนั้น รัฐบาลจึงจำเป็นต้องปกป้องเสรีภาพสื่อ เช่น บรรษัทกระจายเสียงและแพร่ภาพแห่งชาติ (Canadian Broadcasting Corporation) แม้รัฐบาลเป็นเจ้าของ แต่การดำเนินงานจะให้อิสระกับผู้สื่อข่าว ขณะที่ภูมิทัศน์สื่อก็มีความหลากหลายภายใต้เจ้าของเอกชน 5 กลุ่ม โดยมีหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่ 2 ฉบับ สถานีวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ขนาดใหญ่ ได้แก่ บรรษัทกระจายเสียงและแพร่ภาพซึ่งได้เงินสนับสนุนจากประชาชน และสื่อทางเลือกที่ได้ทุนสนับสนุนจากรัฐบาลเพื่อให้อยู่รอดได้ ซึ่งการกำกับดูแลเช่นนี้ทำให้ชาวแคนาดาส่วนใหญ่มั่นใจในสื่อมวลชนภาพรวม (Reporters Without Borders, 2022c) จากบริบททางสังคมที่ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสื่อมวลชน ทำให้แคนาดาใช้วิธีแก้ปัญหาข่าวลวงได้แก่

1. รมรณรงค์เท่าทันสื่อ โดยรัฐบาลจัดทำโครงการที่มุ่งเพิ่มความตระหนักรู้เรื่องข่าวลวงให้แก่ประชาชน และให้ทุนภาคเอกชนเพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วม จากนั้นเปิดตัวกฎบัตรดิจิทัล (Canada's Digital Charter) ที่บริษัทแพลตฟอร์มออนไลน์ร่วมลงนาม เพื่อแสดงออกว่าทุกฝ่ายต่างมุ่งมั่นที่จะปกป้องประชาชนจากการคุกคามของข้อมูลเท็จ (Government of Canada, 2023)

2. ขอความร่วมมือบริษัทเทคโนโลยี โดยรัฐบาลเรียกร้องให้บริษัทสื่อออนไลน์ร่วมต่อสู้กับข่าวลวงให้มากขึ้น โดยไม่ปล่อยให้แพร่กระจายในแพลตฟอร์มได้ง่าย และบังคับให้บริษัทต้องโปร่งใสโดยเปิดเผยนโยบายต่อต้านข่าวลวง รวมถึงรายชื่อของผู้ลงโฆษณาด้วย

3. จัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจ รัฐบาลได้จัดตั้งคณะทำงานให้ช่วยตรวจสอบความโปร่งใสของการเลือกตั้งนำโดยเจ้าหน้าที่อิสระที่มีเทคโนโลยีเสริมเพื่อให้งานมีความรวดเร็ว โดยคณะทำงานจะมีหน้าที่ตรวจสอบข้อมูลและแจ้งให้สาธารณชนทราบ หากมีผู้พยายามที่จะบิดเบือนข่าวสารในสื่อออนไลน์

3.1.6 ประเทศบราซิล

การขึ้นสู่อำนาจของนายฌาอีร์ โบลโซนาโร ในปี 2018-2022 ได้สร้างความยากลำบากให้สื่อมวลชนบราซิล จากการกระทำของรัฐบาลที่ไม่เคารพต่อสิทธิเสรีภาพสื่อ โดยประธานาธิบดีมักคุกคามผู้สื่อข่าวเป็นประจำ กระทั่งปี 2020 บราซิลเป็นประเทศลำดับสองในภูมิภาคที่ผู้สื่อข่าวถูกสังหารสูงสุด พฤติกรรมของผู้นำนี้มีส่วนทำให้สังคมไม่เป็นมิตร จนเกิดการสร้างข่าวลวงจากทั้งนักการเมืองและประชาชน ซึ่งถือเป็นอันตรายต่อประชาธิปไตย ขณะที่ภูมิทัศน์สื่อก็ระจุกตัวสูง เกี่ยวข้องกับนักการเมืองและมีผลประโยชน์ทับซ้อน ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผลให้สื่อมวลชนขาดอิสระและสื่อท้องถิ่นก็อ่อนแอลง (Reporters Without Borders, 2022b) ถึงกระนั้นปี 2023 บราซิลเริ่มมีความหวัง เนื่องจากรัฐบาลใหม่ของนายลูอิส อินาซีอุ ลูลา ดา ซิลวา หรือลูลา (Lula) พยายามที่จะฟื้นฟูประชาธิปไตยและให้สื่อมวลชนทำหน้าที่สุนัขเฝ้าบ้านได้ (Brembatti, 2023) แต่จากปัญหาการคุกคามสื่อมวลชนตลอดช่วงสี่ปีที่ผ่านมา ทำให้บราซิลใช้วิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ ดังนี้

1. ใช้อำนาจรัฐบาล ได้แก่ 1) เซ็นเซอร์เนื้อหาและบังคับให้สื่อนำเสนอข้อมูลด้านเดียว 2) บังคับใช้กฎหมายเพื่อควบคุมข้อมูลเชิงลบของรัฐ แต่ถูกต่อต้านเนื่องจากกระทบสิทธิรับรู้ของประชาชน

2. บทบาทองค์กรไม่แสวงหากำไร โดยลูปา (Lupa, 2022) หรือสำนักข่าวอิสระต้องการให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง จึงร่วมตรวจสอบข้อมูล จากนั้นดำเนินการแก้ไขข้อมูลเท็จและแจ้งให้ประชาชนได้รับทราบ เพื่อช่วยให้สังคมรู้เท่าทันข่าวลวงในสื่อออนไลน์

3. บทบาทสื่อมวลชน โดยสื่อมวลชนดั้งเดิมพยายามใช้แนวคิดการกำกับดูแลตนเองโดยสมาคมวิชาชีพ ซึ่งมีพันธกิจร่วมกันคือการนำเสนอข่าวสารให้ถูกต้องโดยยึดหลักจริยธรรมวิชาชีพ เพื่อให้ประชาชนใช้เป็นแหล่งตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลข่าวสาร เปรียบเทียบกับเนื้อหาที่แพร่กระจายในสื่อออนไลน์ได้

วิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ข้างต้นในการศึกษานี้สามารถสังเคราะห์จัดกลุ่มตามการใช้อำนาจได้ 5 รูปแบบ ดังตารางที่ 1 ส่วนวิธีแก้ปัญหาที่แตกต่างกันนี้มีผลลัพธ์อย่างไรจะกล่าวถึงต่อไป

ตารางที่ 1

วิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ของ 6 ประเทศ

ประเทศ \ วิธีแก้ปัญหา	สิงคโปร์	ออสเตรเลีย	ฟินแลนด์	เคนยา	แคนาดา	บราซิล
1. การใช้อำนาจรัฐ						
1.1 การบังคับใช้กฎหมาย	X			X		X
1.2 การเซ็นเซอร์เนื้อหา	X			X		X
2. การให้อำนาจประชาชน						
2.1 การรณรงค์รู้เท่าทันสื่อ	X	X	X		X	
2.2 การให้ประชาชนตรวจสอบ	X	X	X			X
3. การให้อำนาจผู้เชี่ยวชาญ						
การจัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจ		X			X	
4. การให้อำนาจสื่อมวลชน						
4.1 การสนับสนุนสื่อคุณภาพ		X				
4.2 สื่อมวลชนกำกับดูแลกันเอง		X	X			X
5. การให้อำนาจบริษัทเอกชน						
ขอความร่วมมือบริษัทเทคโนโลยี		X			X	

3.2 ผลลัพธ์การแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ของ 6 ประเทศ

แม้ข่าวลวงในสื่อออนไลน์คือปัญหาสำคัญที่หลายประเทศพยายามแก้ไข แต่ยังไม่มีการศึกษาโดยตรงยืนยันว่าวิธีการใดจะแก้ปัญหาได้ดีที่สุดและไม่มีวิธีการใดที่จะแก้ปัญหาได้เด็ดขาดที่สุด (Pourghomi, 2020) ทำให้การประเมินผลลัพธ์ของการแก้ปัญหาอาจต้องพิจารณาจากตัวชี้วัดอื่น โดยการศึกษาของโกลด์แมนและเบเคอร์ (Goldman & Baker, 2019) ยืนยันว่าเสรีภาพในการพูด ข่าวลวงและประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้น การแก้ปัญหาจึงอาจต้องคำนึงถึงประเด็นนี้ด้วย และรัฐบาลที่ดีในระบอบประชาธิปไตยควรใช้วิธีการที่จำกัดเสรีภาพให้น้อยที่สุด เนื่องจากมีวิธีการทางเลือกอื่นอีกมากมายที่สามารถใช้ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาข่าวลวงได้โดยไม่จำเป็นต้องละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนและสื่อมวลชน (West, 2017; Richter, 2018; Ribeiro, 2023) สอดคล้องกับงานวิจัยหลายชิ้น (Humprecht, Esser & Aelst, 2020; Ospina, Orosz & Spencer, 2023) ที่ยืนยันค่อนข้างตรงกันว่าประเทศที่ให้อิสระแก่ทั้งประชาชนและสื่อมวลชนดูเหมือนว่าจะสามารถทนทานต่อการเผยแพร่ข่าวลวงได้ดีกว่า ซึ่งความสอดคล้องกันของผลการศึกษาเหล่านี้อาจใช้เป็นแนวทางการศึกษาได้เนื่องจากมีตัวชี้วัดมาตรฐานจาก 4 องค์การ ใน 4 ประเทศแตกต่างกันที่สามารถใช้พิจารณาว่าวิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ของประเทศใดจะส่งผลต่อเสรีภาพประชาชน สื่อมวลชนและประชาธิปไตยน้อยที่สุด ดังนี้

1. **ดัชนีประชาธิปไตย** คือเครื่องมือของหน่วยวิเคราะห์เศรษฐกิจ (Economist Intelligence, 2022) แห่งสหราชอาณาจักร ซึ่งประเมินความเป็นประชาธิปไตยใน 5 ประเด็น ได้แก่ กระบวนการเลือกตั้งและพหุนิยม เสรีภาพพลเมือง หน้าทีรัฐบาล การมีส่วนร่วมและวัฒนธรรมการเมือง จากนั้นนำผลรวมคะแนนมาจัดอันดับประเทศเป็นประชาธิปไตยสมบูรณ์ ประชาธิปไตยบกพร่อง กึ่งประชาธิปไตยกึ่งเผด็จการ และเผด็จการ

2. **ดัชนีเสรีภาพสื่อมวลชน** คือเครื่องมือศึกษาการมีเสรีภาพของสื่อมวลชนโดยองค์กรผู้สื่อข่าวไร้พรมแดน (Reporters Without Borders, 2022g) ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ในฝรั่งเศส จะประเมินบริบทสังคม 5 ด้านที่สะท้อนเสรีภาพสื่อ ได้แก่ การเมือง กฎหมาย เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และความปลอดภัย จากนั้นนำผลรวมคะแนนมาจัดอันดับเสรีภาพสื่อมวลชนเป็นระดับดี น่าพอใจ มีปัญหา ยากลำบาก และน่ากังวล

3. **ดัชนีเสรีภาพอินเทอร์เน็ต** คือเครื่องมือศึกษาเสรีภาพในการใช้อินเทอร์เน็ตของประชาชน จัดทำโดยฟรีดอมเฮาส์ (Freedom House, 2022) หรือองค์กรไม่แสวงหากำไรอเมริกันที่สนับสนุนความก้าวหน้าของเสรีภาพทั่วโลก โดยประเมิน 3 ประเด็น ได้แก่ อุปสรรคการใช้งาน ข้อจำกัดเนื้อหา และการละเมิดสิทธิผู้ใช้งาน จากนั้นนำผลรวมคะแนนมาจัดอันดับเป็นมีเสรีภาพ มีเสรีภาพบางส่วน และไม่มีเสรีภาพ

4. **ดัชนีเสรีภาพมนุษย์** คือเครื่องมือศึกษาการมีเสรีภาพของมนุษย์โดยสถาบันเคโต (Cato Institute, 2022) ร่วมกับสถาบันแฟรเซอร์ (Fraser Institute) แห่งแคนาดา ได้พิจารณาข้อมูล 83 ตัวชี้วัดที่ครอบคลุมชีวิตบุคคล 12 ด้าน เช่น กฎหมาย ความปลอดภัย ศาสนา ฯลฯ จากนั้นนำผลรวมคะแนนมาจัดอันดับประเทศที่มนุษย์มีเสรีภาพสูงสุด มีเสรีภาพ มีเสรีภาพต่ำ และมีเสรีภาพต่ำสุด

อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้พยายามหาตัวชี้วัดมาตรฐานที่ประเมินเสรีภาพประชาชนและสื่อมวลชน ซึ่งพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานแนวคิดทางสังคมการเมืองอื่นที่แตกต่างออกไปจากแนวคิดเสรีนิยม (Libertarianism) และทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social responsibility theory) เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความรอบด้านมากขึ้น แต่ทว่าไม่ปรากฏตัวชี้วัดดังกล่าวแต่อย่างใด ทั้งนี้ ดัชนีที่เกี่ยวข้องข้างต้นสรุปไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2

ดัชนีที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพของประชาชน สื่อมวลชนและประชาธิปไตย

ดัชนี	ผลประเมิน				
1. ดัชนีประชาธิปไตย	ประชาธิปไตยสมบูรณ์	ประชาธิปไตยบกพร่อง	กึ่งประชาธิปไตยกึ่งเผด็จการ	เผด็จการ	
2. ดัชนีเสรีภาพสื่อมวลชน	ดี	น่าพอใจ	มีปัญหา	ยากลำบาก	น่ากังวล
3. ดัชนีเสรีภาพอินเทอร์เน็ต	มีเสรีภาพ		มีเสรีภาพบางส่วน		ไม่มีเสรีภาพ
4. ดัชนีเสรีภาพมนุษย์	มีเสรีภาพสูงสุด		มีเสรีภาพ	มีเสรีภาพต่ำ	มีเสรีภาพต่ำสุด

ผลประเมินประเทศกรณีศึกษาปี 2022 ได้แก่ 1) ดัชนีประชาธิปไตย (Economist Intelligence, 2022) พบว่าประเทศออสเตรเลีย ฟินแลนด์และแคนาดามีประชาธิปไตยสมบูรณ์ ขณะที่สิงคโปร์และบราซิลมีประชาธิปไตยบกพร่อง ส่วนเคนยาปกครองระบอบกึ่งเผด็จการ 2) ดัชนีเสรีภาพสื่อมวลชน (Reporters Without Borders, 2022i) พบว่าสื่อมวลชนฟินแลนด์มีเสรีภาพดีใกล้เคียงกับออสเตรเลียและแคนาดาที่มีเสรีภาพน่าพอใจ ซึ่งต่างจากสื่อมวลชนเคนยาและบราซิลที่เสรีภาพมีปัญหา และสื่อมวลชนสิงคโปร์มีเสรีภาพยากลำบาก 3) ดัชนีเสรีภาพอินเทอร์เน็ต (Freedom House, 2022) พบว่าประชาชนออสเตรเลียและแคนาดาค่อนข้างมีเสรีภาพ

อินเทอร์เน็ต ต่างจากสิงคโปร์ เกาหลีและบราซิลที่ประชาชนมีเสรีภาพบางส่วน ขณะที่ฟินแลนด์ไม่ได้ถูกศึกษาจากดัชนีนี้ และ 4) ดัชนีเสรีภาพมนุษย (Cato Institute, 2022) พบว่าประชาชนออสเตรเลีย ฟินแลนด์และแคนาดา มีเสรีภาพสูงสุด รองลงมาคือประชาชนบราซิลมีเสรีภาพสูง ขณะที่ประชาชนสิงคโปร์และเกาหลีมีเสรีภาพค่อนข้างต่ำ ซึ่งผลประเมินจากดัชนีทั้งหมดสรุปไว้ในตารางที่ 3

ตารางที่ 3

ผลประเมินเสรีภาพของประชาชน สื่อมวลชนและประชาธิปไตยปี 2022 ของ 6 ประเทศ

ดัชนี \ ประเทศ	สิงคโปร์	ออสเตรเลีย	ฟินแลนด์	เคนยา	แคนาดา	บราซิล
1. ดัชนีประชาธิปไตย (อันดับ)	บกพร่อง (70)	สมบูรณ์ (15)	สมบูรณ์ (5)	กึ่งเผด็จการ (94)	สมบูรณ์ (12)	บกพร่อง (51)
2. ดัชนีเสรีภาพสื่อ (อันดับ)	ยากลำบาก (139)	น่าพอใจ (39)	ดี (5)	มีปัญหา (69)	น่าพอใจ (19)	มีปัญหา (110)
3. ดัชนีเสรีภาพอินเทอร์เน็ต (อันดับ)	มีเสรีภาพบางส่วน (35)	มีเสรีภาพ (12)	ไม่ได้ประเมิน (-)	มีเสรีภาพบางส่วน (19)	มีเสรีภาพ (4)	มีเสรีภาพบางส่วน (22)
4. ดัชนีเสรีภาพมนุษย (อันดับ)	มีเสรีภาพต่ำ (44)	มีเสรีภาพสูงสุด (11)	มีเสรีภาพสูงสุด (8)	มีเสรีภาพต่ำ (100)	มีเสรีภาพสูงสุด (13)	มีเสรีภาพสูง (80)

นอกจากนี้ได้ทดสอบว่าวิธีแก้ปัญหาที่แตกต่างกันจะส่งผลต่อเสรีภาพประชาชน สื่อมวลชนและประชาธิปไตยสอดคล้องกันหรือไม่ เพราะโดยหลักการเสรีภาพทั้งสามมีความสัมพันธ์กัน (Goldman & Baker, 2019) การศึกษาจึงน่าจะเห็นของประเทศกรณีศึกษาทั้ง 4 ดัชนีมาวิเคราะห์ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน พบว่าผลประเมินมีความสัมพันธ์กันที่ระดับนัยสำคัญ .01 โดยมีค่า 0.620-0.958 หมายความว่าถ้าผลประเมินของดัชนีหนึ่งมีค่าต่ำหรือสูง ดัชนีอื่นก็จะมีค่าต่ำหรือสูงในทิศทางเดียวกันด้วย เช่น กรณีประเทศสิงคโปร์ เกาหลีและบราซิล เป็นต้น ทั้งนี้ อาจสรุปได้ว่าผลประเมินของทุกดัชนีมีความสอดคล้องในทิศทางเดียวกันดังตารางที่ 4 ซึ่งจะเป็นแนวทางพิจารณาเลือกให้ข้อเสนอแนะที่น่าจะเหมาะสมกับรัฐบาลไทยต่อไป

ตารางที่ 4

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของดัชนีที่เกี่ยวข้อง

ดัชนี	1. ดัชนีประชาธิปไตย	2. ดัชนีเสรีภาพสื่อมวลชน	3. ดัชนีเสรีภาพอินเทอร์เน็ต	4. ดัชนีเสรีภาพมนุษย
1. ดัชนีประชาธิปไตย	1			
2. ดัชนีเสรีภาพสื่อมวลชน	0.958**	1		
3. ดัชนีเสรีภาพอินเทอร์เน็ต	0.769**	0.904**	1	
4. ดัชนีเสรีภาพมนุษย	0.917**	0.838**	0.620**	1

หมายเหตุ: ** p<.01

4. ข้อเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ต่อรัฐบาลไทย

ก่อนเสนอแนะวิธีแก้ปัญหาต่อรัฐบาลไทย มีประเด็นเกี่ยวข้องที่วิเคราะห์เพิ่มเติม ได้แก่ สรุปลวิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ของประเทศกรณีศึกษาและบริบทสังคมการเมืองไทย ดังนี้

4.1 สรุปลวิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ของประเทศกรณีศึกษา

วิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ของประเทศกรณีศึกษา พบว่าสรุปลวิธีการได้ 2 รูปแบบ ได้แก่

1. *ประเทศที่รัฐบาลใช้อำนาจ* ได้แก่ สิงคโปร์ เกาหลีและบราซิลซึ่งแก้ปัญหาจากการใช้อำนาจของรัฐบาลมากกว่าวิธีการอื่นที่ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพประชาชนและสื่อมวลชน โดยใช้วิธีควบคุมข้อมูลข่าวสารอย่างเข้มงวด ทั้งการบังคับใช้กฎหมายและการเซ็นเซอร์เนื้อหาที่ต่างส่งผลกระทบต่อเสรีภาพประชาชน สื่อมวลชนและประชาธิปไตยทั้งสิ้น จนเกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมรวมถึงความเสียหายต่อภาพลักษณ์ของประเทศ ซึ่งประเทศที่เชื่อมั่นในประชาธิปไตยต่างแสดงออกว่าไม่เห็นด้วยกับวิธีการนี้ (Gathright, 2018; Griffiths, 2019; Santos, 2023) ดังสะท้อนได้จากผลการศึกษาเสรีภาพประจำปีของกลุ่มนี้ได้รับผลประเมินต่ำสุดตลอดกันทุกดัชนี

2. *ประเทศที่รัฐบาลให้อำนาจประชาชน* ได้แก่ ออสเตรเลีย ฟินแลนด์และแคนาดา โดยใช้วิธีแก้ปัญหาอย่างเชื่อมั่นในศักยภาพประชาชนว่าจะสามารถใช้เหตุผลตรวจสอบข้อเท็จจริงเองได้ รัฐบาลจึงอนุญาตให้ประชาชนสามารถแสดงออกได้โดยอิสระและมุ่งพัฒนาคุณภาพระยะยาว ทั้งการสร้างความรู้เท่าทันสื่อ ขอความช่วยเหลือผู้เชี่ยวชาญ สนับสนุนสื่อมวลชนคุณภาพและร่วมมือกับเจ้าของแพลตฟอร์ม จนประชาชนคือส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาซึ่งครอบคลุมมากกว่าและก่อให้เกิดภาพลักษณ์ที่ดีเรื่องการยึดมั่นในประชาธิปไตย ดังที่ผลการศึกษาเสรีภาพประจำปีพบว่ากลุ่มนี้ได้รับผลประเมินสูงสุดตลอดกันทุกดัชนี

วิธีแก้ปัญหาสองรูปแบบข้างต้นมีความแตกต่างกันซึ่งรัฐบาลไทยควรใช้วิธีการอย่างไร ส่วนหนึ่งต้องพิจารณาว่าประเทศไทยมีบริบทสังคมการเมืองอย่างไร ถ้าปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็ควรสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากกว่าที่จะใช้อำนาจรัฐเพื่อแก้ปัญหา

4.2 บริบทสังคมการเมืองไทย

ประเทศไทยปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยรัฐธรรมนูญบัญญัติให้พระมหากษัตริย์มีสถานะประมุขของรัฐและให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและการเลือกตั้ง รวมถึงตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลได้ (สถาบันพระปกเกล้า, 2565) แต่การบริหารประเทศกว่า 9 ปีของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ตั้งแต่พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดยเริ่มจากการรัฐประหารและปราบปรามผู้เห็นต่างก็เป็นเหตุให้สื่อมวลชนไทยรู้สึกหวาดกลัวและเซ็นเซอร์ตนเอง (Human Rights Watch, 2019) แม้ต่อมาจะประกาศวางมือ แต่บรรยากาศการเมืองตลอดเวลาที่ผ่านมาก็มีส่วนทำให้สังคมไทยแตกแยกจากทั้งฝ่ายที่สนับสนุนและต่อต้านรัฐบาลชุดนี้

องค์กรผู้สื่อข่าวไร้พรมแดนศึกษาภาพรวมสื่อมวลชนไทย (Reporters Without Borders, 2022h) รายงานว่าการทำงานของสื่อไทยปัจจุบันสอดคล้องกับสังคมข้างต้น คือสื่อกระแสหลักแบ่งเป็นฝ่ายสนับสนุนและต่อต้าน

รัฐบาล รวมถึงถูกกำกับดูแลจากนักการเมืองและสื่อออนไลน์ก็มีกฎหมายควบคุม บริบทเช่นนี้ทำให้ที่ผ่านมารัฐบาลไทยใช้วิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) *ใช้อำนาจรัฐบาล* โดยกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมจัดตั้งศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมเพื่อแก้ปัญหาโดยตรง โดยช่วยคัดกรอง ตรวจสอบและเผยแพร่ข้อเท็จจริงแก่ประชาชน รวมถึงประสานงานกับกองบังคับการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (ปอท.) โดยใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ลงโทษผู้กระทำความผิด นอกจากนี้ รัฐบาลยังจับมือกับแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อให้ลบเนื้อหาและให้ความรู้กับประชาชน 2) *ให้อำนาจประชาชน* ได้แก่ 2.1) การควบคุมตนเองโดยสื่อมวลชนเพื่อไม่ให้กระทบสิทธิเสรีภาพสื่อ 2.2) จัดทำช่องทางช่วยตรวจสอบข่าว เช่น ศูนย์ข่าวสัจก่อนแชร์ของสำนักข่าวไทย ลิงก์ช่วยตรวจสอบข่าวโดยสื่อเครือบางกอกโพสต์และโคแฟค (COFACT) รวมถึงไทยดีไอแมชีน (Thai D.I. Machine) เว็บไซต์ตรวจสอบข่าวของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น

วิธีการข้างต้นดูเหมือนจะยังไม่เพียงพอ เพราะการแก้ปัญหาที่ดีไม่ควรจำกัดเสรีภาพประชาชนและสื่อมวลชนจนกระทบต่อประชาธิปไตย แต่ผลการศึกษาพบว่าเสรีภาพของไทยยังมีปัญหาเมื่อเทียบกับประเทศอื่นที่ปกครองในระบอบใกล้เคียงกัน (Economist Intelligence, 2022; Reporters Without Borders, 2022i; Freedom House, 2022; Cato Institute, 2022) ดังตารางที่ 5 ส่วนประเทศไทยควรใช้วิธีการอย่างไรนั้นจะกล่าวถึงในข้อเสนอแนะต่อไป

ตารางที่ 5

ผลประเมินเสรีภาพประชาชน สื่อมวลชนและประชาธิปไตยปี 2022 ของประเทศไทย

ดัชนี \ ประเทศ	ประเทศไทย
1. ดัชนีประชาธิปไตย (อันดับ)	บกพร่อง (55)
2. ดัชนีเสรีภาพสื่อ (อันดับ)	มีปัญหา (115)
3. ดัชนีเสรีภาพอินเทอร์เน็ต (อันดับ)	ไม่มีเสรีภาพ (50)
4. ดัชนีเสรีภาพมนุษย์ (อันดับ)	มีเสรีภาพต่ำ (104)

4.3 ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาลไทย

แม้ยังไม่มีหลักฐานชัดเจนยืนยันถึงวิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุด แต่รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยก็ควรหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจรัฐและให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นเพื่อปกป้องเสรีภาพประชาชน สื่อมวลชนและประชาธิปไตย โดยรัฐบาลไทยคือหน่วยงานหลักในการแก้ปัญหา ควรพิจารณาใช้ข้อเสนอแนะจากวิธีการของประเทศกรณีศึกษาเหล่านี้เป็นแนวทางในการพัฒนาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมเพิ่มเติม โดยยึดหลักสำคัญคือรัฐบาลควรมีหน้าที่เป็นผู้นำที่กำหนดนโยบายและกรอบการทำงานร่วมกับภาคส่วนอื่นเท่านั้น แต่ควรหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจรัฐและควรใช้หลายวิธีร่วมกัน (Wardle & Derakhshan, 2017) ดังนี้

1. *สร้างความรู้เท่าทันสื่อให้ประชาชน* รัฐบาลควรเป็นผู้นำร่วมกับภาคส่วนอื่น เช่น สื่อมวลชน ภาคประชาสังคม สถาบันการศึกษา ฯลฯ เพื่อให้ความรู้และฝึกทักษะให้ประชาชนสามารถตรวจสอบข้อเท็จจริงได้ซึ่งความรู้เท่าทันสื่อจะเป็นเครื่องมือสำคัญในยุคที่สื่อออนไลน์มีบทบาทในการส่งต่อข่าวสาร เพราะจะช่วยให้ไม่ตก

เป็นเหยื่อและประชาชนที่รู้เท่าทันสื่อมีแนวโน้มที่จะเชื่อข่าวสารที่ถูกต้องมากกว่า (Pew Research Center, 2018) ดังนั้น การสร้างความรู้เท่าทันสื่อจึงเป็นหน้าที่สำคัญประการแรกของรัฐบาลไทย

2. **ให้ประชาชนช่วยตรวจสอบ** โดยข่าวลงในสื่อออนไลน์ถือเป็นอันตราย เพราะสามารถทำลายความเชื่อใจของรัฐกับประชาชนจากการบิดเบือนข่าวสารได้ ดังนั้น รัฐบาลควรสนับสนุนให้ประชาชนช่วยตรวจสอบข่าวโดยพัฒนากลไกช่วยเหลือ เช่น จัดทำระบบรายงาน สนับสนุนการแจ้งเตือนและกระตุ้นให้ไม่ส่งต่อข่าวที่ไม่ตรวจสอบ ฯลฯ ทั้งนี้ การร่วมตรวจสอบของประชาชนจะช่วยให้การคัดกรองเนื้อหาที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และรัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาข่าวลวงให้สำเร็จได้เพียงลำพัง (European Commission, 2018)

3. **จัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจ** คือการรวบรวมผู้เชี่ยวชาญจากหลายสาขาให้แก้ไขปัญหาาร่วมกันซึ่งข้อดีคือการแก้ปัญหาจะค่อนข้างครอบคลุม เนื่องจากความหลากหลายของผู้เชี่ยวชาญ จนทำงานได้ใกล้ชิดและรวดเร็ว โดยควรประสานงานร่วมกับภาคส่วนอื่นด้วยเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ด้วยเหตุนี้ การจัดตั้งคณะทำงานจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ควรพิจารณาเพื่อให้การแก้ปัญหาครอบคลุมผู้รับสารในทุกกลุ่ม

4. **สนับสนุนสื่อมวลชนคุณภาพ** รัฐบาลไทยควรให้ความสำคัญกับสื่อมวลชนในฐานะแหล่งข่าวสารหลักของสังคม โดยใช้วิธีสร้างแรงจูงใจให้สื่อปฏิบัติหน้าที่อย่างมีคุณภาพและไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน เช่น 1) ให้รางวัลสื่อที่รายงานข่าวถูกต้องมีสาระ 2) ให้ทุนสื่อที่ทำข่าวเพื่อสาธารณะ 3) ยกเว้นภาษีให้สื่อที่ช่วยเหลือสังคม ฯลฯ วิธีการนี้สามารถช่วยต่อสู้กับข่าวลวงได้ เพราะประชาชนที่เป็รับข่าวจากสื่อมวลชนคุณภาพเป็นประจำมีแนวโน้มที่จะแยกแยะข้อเท็จจริงได้ดีและเชื่อข่าวที่ถูกต้องมากกว่า (Reuters Institute, 2019)

5. **ให้อิสระสื่อมวลชน** การตรวจสอบรัฐบาลคือหน้าที่สำคัญของสื่อมวลชนในสังคมประชาธิปไตย ทำให้การแทรกแซงสื่อของรัฐจึงขัดต่อหลักการนี้และไม่อาจช่วยให้ข่าวสารถูกต้องเพิ่มขึ้นได้ แต่กลับทำให้สื่อมีโอกาสถูกใช้เป็นเครื่องมือ ดังนั้น รัฐบาลไทยควรให้ความเคารพต่อสื่อมวลชน โดยให้กำกับดูแลกันเองเพื่อให้การรายงานข่าวมีมาตรฐานสูงขึ้น เพราะสื่อมวลชนที่กำกับดูแลกันเองมีแนวโน้มที่จะรับผิดชอบและมีแรงจูงใจที่จะรายงานข่าวให้ถูกต้องเพื่อความน่าเชื่อถือไว้มากกว่า (Wardle & Derakhshan, 2017)

6. **ร่วมมือกับบริษัทเทคโนโลยี** ทั้งรัฐบาลและบริษัทเทคโนโลยีต่างมีบทบาทสำคัญร่วมกัน โดยรัฐบาลมีหน้าที่ออกกฎระเบียบ ขณะที่บริษัทเทคโนโลยีจะพัฒนาระบบคัดกรองเนื้อหา ซึ่งความร่วมมือกันนี้จะช่วยให้การแก้ปัญหามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังกรณีการออกกฎหมายการให้บริการดิจิทัล (Digital Services Act) ของสหภาพยุโรปที่กำหนดให้บริษัทเทคโนโลยีต้องลบเนื้อหาอันตรายออกจากแพลตฟอร์มทั้งหมดเพื่อให้สื่อออนไลน์น่าเชื่อถือมากขึ้น (Chee, 2022) ดังนั้น รัฐบาลไทยและบริษัทเทคโนโลยีควรทำงานร่วมกันเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาแทนการมุ่งลงโทษผู้กระทำความผิดซึ่งกระทบต่อเสรีภาพประชาชน ดังที่องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2022) กล่าวสนับสนุนว่าความร่วมมือกันของรัฐบาล ภาคเอกชนและประชาชนจะเป็นกุญแจสำคัญที่ช่วยให้รัฐบาลสามารถสร้างสังคมออนไลน์ที่ปลอดภัยยิ่งขึ้นได้

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาข้างต้นนี้อาจจำแนกได้เป็น 2 กรณีตามเงื่อนไขการดำเนินงานของรัฐบาลก่อนหน้า ได้แก่ 1) ข้อเสนอแนะมีความสอดคล้องหรือใกล้เคียงกับวิธีการที่รัฐบาลไทยได้ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว แสดงว่าผลการศึกษานี้ก็เป็นสิ่งช่วยยืนยัน (Confirmation) ว่าประเทศไทยได้ใช้วิธีการแก้ปัญหาที่เท่าทันเป็นมาตรฐานในรูปแบบเดียวกันกับสากล และอาจจะยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาแนวทางใหม่เข้ามาให้ทดลองปฏิบัติ และ 2) ข้อเสนอแนะทั้งหมดหรือบางส่วนมีความแตกต่างจากที่รัฐบาลไทยได้ดำเนินการอยู่ ก็สามารถนำข้อเสนอแนะเหล่านี้ไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์เพิ่มเติมได้

นอกจากนี้ เกิดเป็นข้อสังเกตบางประการจากการศึกษาว่า กรณีที่ข้อเสนอแนะข้างต้นเป็นวิธีการที่รัฐบาลไทยได้ดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว วิธีการใดมีประสิทธิภาพสูงสุดในการต่อสู้กับข่าวลวงในสื่อออนไลน์ในประเทศไทยและถ้าไม่ใช่เงื่อนไขในการเลือกวิธีการแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ที่น่าจะเหมาะสมจากผลกระทบที่มีต่อเสรีภาพประชาชน สื่อมวลชนและประชาธิปไตยตามหลักการสากลแล้ว ประเทศไทยควรพิจารณาจากแนวคิดทางสังคมการเมืองใด เพราะยังไม่ปรากฏผลการศึกษาค้นคว้ายืนยันว่าการแก้ปัญหาด้วยวิธีการใดดีที่สุด รวมถึงประเด็นที่ควรตั้งคำถามต่อไปก็คือ เพราะเหตุใดผลลัพธ์ของการแก้ปัญหาปัจจุบันที่รัฐบาลใช้จึงมีความแตกต่างกันกับประเทศกรณีศึกษาอื่น โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตย เสรีภาพสื่อมวลชน เสรีภาพอินเทอร์เน็ตและเสรีภาพของมนุษย์ ซึ่งอาจจำเป็นต้องศึกษาให้ลึกลงไปในเรื่องละเอียดเพื่อหาคำตอบที่ชัดเจนและให้ข้อเสนอแนะเรื่องนี้ต่อไปในอนาคต

5. บทสรุป

การเข้าสู่ยุคดิจิทัลได้สร้างส่งผลกระทบต่อรูปแบบการบริโภคข่าวสารของผู้คนทั่วโลกเปลี่ยนไปตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีจากสื่อดั้งเดิมเป็นสื่อออนไลน์ พฤติกรรมที่เปลี่ยนไปนี้ส่งผลให้ข่าวลวงแพร่กระจายได้ง่ายขึ้นจนนานาประเทศพยายามหาวิธีแก้ไข เช่นเดียวกับประเทศไทยที่จำเป็นต้องพิจารณาถึงวิธีการอื่นเพื่อให้มีทางเลือกเพิ่มขึ้น วิธีแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์แบ่งได้ 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่รัฐบาลใช้อำนาจรัฐและกลุ่มที่รัฐบาลให้อำนาจประชาชน แม้ยังไม่มีการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพโดยตรง แต่รัฐบาลที่ดีจะใช้วิธีการที่จำกัดเสรีภาพให้น้อยที่สุด โดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมและใช้หลายวิธีร่วมกัน ซึ่งผลลัพธ์ของวิธีแก้ปัญหาอาจพิจารณาโดยอ้อมได้จากผลประเมินเสรีภาพโดยตัวชี้วัดมาตรฐานซึ่งครอบคลุมในหลายมิติ โดยพบว่า การแก้ปัญหาข่าวลวงโดยใช้อำนาจรัฐย่อมส่งผลต่อเสรีภาพประชาชน สื่อมวลชนและประชาธิปไตยในเวลาเดียวกันด้วย ซึ่งน่าจะไม่ใช่ทางออกของปัญหา เพราะเป็นการเพิ่มโอกาสสร้างข่าวลวงของกลุ่มขัดแย้ง เพื่อหวังผลจากความเข้าใจผิด รวมถึงกระทบต่อภาพลักษณ์เรื่องการยึดมั่นในประชาธิปไตย การศึกษานี้จึงเสนอแนะว่ารัฐบาลไทยควรพิจารณาใช้วิธีแก้ปัญหาจากกลุ่มประเทศที่รัฐบาลให้อำนาจประชาชนมากกว่า เพื่อป้องกันปัญหาการสร้างข่าวลวงจากปัจจัยการเมืองหรือเศรษฐกิจดังตัวอย่างที่พบในกรณีศึกษา นอกจากนี้ รัฐบาลไทยควรใช้หลายวิธีร่วมกันโดยทำงานร่วมกันกับภาคส่วนอื่น เพื่อให้การแก้ปัญหาครอบคลุมทั้งวิธีการและผู้มีส่วนร่วม ซึ่งน่าจะช่วยให้การแก้ปัญหาข่าวลวงในสื่อออนไลน์ของไทยมีประสิทธิภาพที่ยั่งยืนมากกว่าในระยะยาว

รายการอ้างอิง

- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2565). รายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี 2565. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- เบญจวรรณ คุณวิโรจน์ลักษณ์, สุภกิจ อิศดิศัย, และอานนท์ ทับเที่ยง. (2563). ปัจจัยที่ช่วยลดการแพร่กระจายข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 6(2), 196-213.
- รัฐบาลไทย. (2565). “ดีอีเอส” เปิดสถิติ “เฟคนิวส์” ปี 2565 พบข่าวปลอมนโยบายภาครัฐครองแชมป์สูงสุด. สืบค้นจาก <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/63331>.

- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง, และพรชาสิริ กุหลาบ. (2563). ศึกษาเรื่องโครงการสำรวจองค์ความรู้ด้านข่าวลวง ข้อมูลบิดเบือน และข้อมูลผิดพลาด และกรณีศึกษาด้านสุขภาพของไทย. สืบค้นจาก <https://blog.cofact.org/081063/?fbclid=IwAR3Wi7XaA4Flz2dnUVoMYBnludHoojP2clglufvZ-glseB9X4a0va7hNX1k>.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2565). ความรู้เบื้องต้นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2552). การเรียกชื่อประเทศ. สืบค้นจาก <http://legacy.orst.go.th/?knowledge=การเรียกชื่อประเทศ-๑๑-พฤ>.
- สุนันทา แยมทัฬ, และอรัญญา ศิริผล. (2564). ข่าวปลอมกับการทำงานของนักข่าวในยุคดิจิทัล. *วารสารศาสตร์*, 14(2), 120-144.
- เสาวภาคย์ รัตนพงศ์. (2563). การศึกษาลักษณะของข่าวปลอมที่เผยแพร่ผ่านสื่อออนไลน์ในประเทศไทยและแนวทางการรับมือ (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- Abdullah, N. A., Nishioka, D., Tanaka, Y., & Murayama, Y. (2014). Users's action and decision making of retweet messages towards reducing misinformation spread during disaster. *Journal of Information Processing*, 23(1), 31-40.
- Allcott, H., & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211-236.
- Berghel, H. (2017). Alt-news and post-truths in the "fake news" era. *Computer*, 50(4), 110-114.
- Brembatti, K. (2023). *Press and power in Brazil: A return to normality?*. Retrieved from <https://www.braziloffice.org/campaigns/view-campaign/2GZzVAidqXKW0Y3WETPu38-rhYfke-5hcx-RK-O4Mx8GBOknK2WmBTzcdQSQOmWfPBzNzRxgc-wn5UierGax6xU7LyHNjx>.
- Burkhardt, J. M. (2017). History of fake news. *Library Technology Reports*, 53(8), 5-9.
- Canadian Centre for Cyber Security. (2022). *How to identify misinformation, disinformation, and malinformation*. Retrieved from <https://www.cyber.gc.ca/en/guidance/how-identify-misinformation-disinformation-and-malinformation-itsap00300>.
- Cato Institute. (2022). *Human freedom index*. Retrieved from <https://www.cato.org/human-freedom-index/2022>.
- Chee, F. Y. (2022). *EU sets new online rules for Google, Meta to curb illegal content*. Retrieved from <https://www.reuters.com/technology/eu-countries-lawmakers-clinch-deal-new-online-content-rules-2022-04-23>.
- Choy, M., & Chong, M. (2018). *Seeing through misinformation: A framework for identifying fake online news*. Retrieved from <https://arxiv.org/abs/1804.03508>.
- Cohen, M. (2021). *Timeline of the coup: How Trump tried to weaponize the justice department to overturn the 2020 election*. Retrieved from <https://edition.cnn.com/2021/11/05/politics/january-6-timeline-trump-coup/index.html>.
- Economist Intelligence. (2022). *EIU report: Democracy index 2022*. Retrieved from <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022>.
- European Commission. (2018). *Tackling online disinformation: Commission proposes an EU-wide code of practice*. Brussels: Publications Office of the European Union.

- Freedom House. (2022). *Freedom on the net: research methodology*. Retrieved from <https://freedomhouse.org/reports/freedom-net/freedom-net-research-methodology>.
- Gathright, J. (2018). *Kenya's Crackdown on fake news raises questions about press freedom*. Retrieved from <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2018/05/19/612649393/kenyas-crackdown-on-fake-news-raises-questions-about-press-freedom>.
- Globalwebindex. (2019). *Digital vs traditional media consumption*. Retrieved from https://www.amic.media/media/files/file_352_2142.pdf.
- Goldman, A., & Baker, D. (2019). Free speech, fake news, and democracy. *First Amendment Law Review*, 18(1), 65-141.
- Government of Canada. (2023). *Canada's digital charter*. Retrieved from <https://ised-isde.canada.ca/site/innovation-better-canada/en/canadas-digital-charter-trust-digital-world>.
- Govoni, N. A. (2004). *Dictionary of marketing communications*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Griffiths, J. (2019). *Singapore just used its fake news law. Critics say it's just what they feared*. Retrieved from <https://edition.cnn.com/2019/11/29/media/singapore-fake-news-facebook-intl-hnk/index.html>.
- Henley, J. (2020). *How Finland starts its fight against fake news in primary schools*. Retrieved from www.theguardian.com/world/2020/jan/28/fact-from-fiction-finlands-new-lessons-in-combating-fake-news.
- Hopp, T., Ferrucci, P., & Vargo, C. (2020). Why do people share ideologically extreme, false, and misleading content on social media? A self-report and trace data-based analysis of countermedia content dissemination on facebook and twitter. *Human Communication Research*, 46(4), 357-384.
- Human Rights Watch. (2019). *To speak out is dangerous: Criminalization of peaceful expression in Thailand*. Retrieved from <https://www.hrw.org/report/2019/10/25/speak-out-dangerous/criminalization-peaceful-expression-thailand>.
- Humprecht, E., Esser, F., & Aelst, P. (2020). Resilience to online disinformation: a framework for cross-national comparative research. *The International Journal of Press/Politics*, 25(3), 493-516.
- Kavanagh, J., & Rich, M. D. (2018). *Truth decay: An initial exploration of the diminishing role of facts and analysis in American public life*. Santa Monica, California: RAND.
- Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2021). *The elements of journalism, revised and updated 4th edition: What newspeople should know and the public should expect*. New York: Crownpublishing.
- Lee, V. (2019). *2 Initiatives launched to help fight fake news, terrorism*. Retrieved from <https://www.straitstimes.com/singapore/2-initiatives-launched-to-help-fight-fake-news-terrorism>.
- Lupa. (2022). *Who we are?*. Retrieved from <https://lupa.uol.com.br/institucional>.
- Marwick, A. E. (2018). Why do people share fake news? A sociotechnical model of media effects. *Georgetown Law Technology Review*, 2(2), 474-512.
- McCarthy, N. (2019). *Where concern is highest about fake news on the internet*. Retrieved from <https://www.forbes.com/sites/niallmccarthy/2019/06/12/where-concern-is-highest-about-fake-news-on-the-internet-infographic/?sh=5368297b6629>.
- McLuhan, M. (1962). *The gutenbergalaxy: The making of typographic man*. Toronto: University of Toronto Press.
- Nordic Council of Minister. (2018). *Fighting fakes-the nordic way*. Retrieved from <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1200348/FULLTEXT01.pdf>.

- Ognyanova, K., Lazer, D., Robertson, R. E., & Wilson, C. (2020). Misinformation in action: Fake news exposure is linked to lower trust in media, higher trust in government when your side is in power. *The Harvard Kennedy School Misinformation Review*, 1(4), 1-19.
- Ospina, J., Orosz, G., & Spencer, S. (2023). The relation between authoritarian leadership and belief in fake news. *Nature*, 13(1), 1-7.
- Parliament of Australia. (2019). *Responding to fake news*. Retrieved from https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/BriefingBook46p/FakeNews.
- Pennycook, G., Epstein, Z., Mosleh, M., Arechar, A. A., Eckles, D., & Rand, D. G. (2021). Shifting attention to accuracy can reduce misinformation online. *Nature*, 592, 590-595.
- Pew Research Center. (2018). *Americans' trust in the news media 2018*. Washington, DC: Pew Research Center.
- Potter, J. W. (2012). *Media effects*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Pourghomi, P. (2020). Academic research into combating fake news. In Y. Ibrahim & F. Safieddine (Eds.), *Fake news in an era of social media: Tracking viral contagion* (pp. 117-132). New York: Rowman & Littlefield.
- Poynter Institue. (2021). *A guide to anti-misinformation actions around the world*. Retrieved from <https://www.poynter.org/ifcn/anti-misinformation-actions>.
- Reporters Without Borders. (2022a). *Africa: Kenya*. Retrieved from <https://rsf.org/en/country/kenya>.
- Reporters Without Borders. (2022b). *Americas: Brazil*. Retrieved from <https://rsf.org/en/country/brazil>.
- Reporters Without Borders. (2022c). *Americas: Canada*. Retrieved from <https://rsf.org/en/country/canada>.
- Reporters Without Borders. (2022d). *Asia-Pacific: Australia*. Retrieved from <https://rsf.org/en/country/australia>.
- Reporters Without Borders. (2022e). *Asia-Pacific: Singapore*. Retrieved from <https://rsf.org/en/country/singapore>.
- Reporters Without Borders. (2022f). *Europe-Central Asia: Finland*. Retrieved from <https://rsf.org/en/country/finland>.
- Reporters Without Borders. (2022g). *Methodology used for compiling the world press freedom index*. Retrieved from https://rsf.org/en/index-methodologie-2022?year=2022&data_type=general.
- Reporters Without Borders. (2022h). *Thailand*. Retrieved from <https://rsf.org/en/country/thailand>.
- Reporters Without Borders. (2022i) *World press freedom index 2022*. Retrieved from <https://rsf.org/en/index?year=2022>.
- Reuters Institute. (2019). *The reuters institute digital news report 2019*. London: Reuters Institute for the Study of Journalism.
- Reuters Institute. (2021). *Digital news report 2021*. Retrieved from <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2021>.
- Ribeiro, T. (2023). *Regular report to the permanent council for the period from 4 November 2022 to 11 May 2023*. Retrieved from https://www.osce.org/files/f/documents/a/a/543366_0.pdf.
- Richards, J. M., & Gross, J. J. (2000). Emotion regulation and memory: The cognitive costs of keeping one's cool. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(3), 410-424.
- Richter, A. (2018). Fake news and freedom of the media. *Journal of International Media and Entertainment Law*, 8(2), 1-34.

- Ruchansky, N., Seo, S., & Liu, Y. (2017). CSI: A hybrid deep model for fake news detection. *Proceeding of the 2017 ACM on Conference on Information and Knowledge Management*, (November), 797-806.
- Safieddine, F., Masri, W., & Pourghomi, P. (2016). Corporate responsibility in combating online misinformation. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 7(2), 126-132.
- Santos, B. (2023). *Brazil's fake news bill sets global precedent with dangerous implications*. Retrieved from <https://brazilian.report/opinion/2023/04/24/fake-news-bill-dangerous-implications>.
- Singapore Legal Advice. (2024). *Singapore Fake News Laws: Guide to POFMA (Protection from Online Falsehoods and Manipulation Act)*. Retrieved from https://singaporelegaladvice.com/law-articles/singapore-fake-news-protection-online-falsehoods-manipulation/?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAAR120A5z0qoqU_DtHU4GSRBpbw2mk76czMuN8k-CINrTQ6trIH5W2m6LzP0_aem_NR6Px_bvWN__0ud7uzZ29w.
- Stanford University. (2022). *The legacy of January 6*. Retrieved from <https://fsi.stanford.edu/news/legacies-january-6>.
- Tanikawa, M. (2017). What is news? What is the newspaper? The physical, functional, and stylistic transformation of print newspapers, 1988-2013. *International Journal of Communication*, 11(2017), 3519-3540.
- Vosoughi, S., Roy D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146-1151.
- Wardle, C. (2017). *Fake news: It's complicated*. Retrieved from <https://medium.com/1st-draft/fake-news-its-complicated-d0f773766c79>.
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Strasbourg: Council of Europe.
- West, D. M. (2017). *How to combat fake news and disinformation*. Retrieved from <https://www.brookings.edu/articles/how-to-combat-fake-news-and-disinformation>.
- World Health Organization. (2022). *Collaboration is key to countering online misinformation about noncommunicable diseases*. Retrieved from <https://www.who.int/europe/news/item/20-10-2022-collaboration-is-key-to-countering-online-misinformation-about-noncommunicable-diseases--new-who-europe-toolkit-shows-how>.
- Zelizer, B. (2005). Definitions of journalism. In G. Overholser & K. H. Jamieson (Eds.), *Institutions of American democracy: The press* (pp. 66-80). New York: Oxford University Press.